LAISVĖ
Weekly
102-02 Liberty Ave.
Ozone Park, N. Y. 11417
Telephone: 641-6887
Area Code 212

Entered as second class matter at the Post Office of Jamaica, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

LAISVĖ

THE LITHUANIAN WEEKLY

LAISVĖ—LIBERTY
Savaitinis
Jungtinėse Valstijose $12.00
Kanadoje $15.00
Kitur užsienyje $15.00
Pavienio egzemploriaus kaina 25 centai

PRICE 25 c.

NO. 30 ★ ★ ★ ★ ★ ★ PENKTADIENIS, LIEPOS [JULY] 25, 1980 OZONE PARK, N. Y. 11417 ★ ★ ★ ★ ★ ★ 69-IEJI METAI

KRISLAI

Olimpiada Maskvoje
Deficitas JAV biudžete
Republikonų Partijos suvažiavimas
Jaunų vyrų registracija į kariuomenę
Visoj šaly karščiai

IEVA MIZARIENĖ

Praėjusį šeštadienį Maskvoje atidaryta 22-oji Pasaulinė sporto olimpiada. Nepaisant prezidento Carterio "boikoto", Maskva pilna dalyvių.

"Soviet Life" liepos laidoje visas žurnalas pašvęstas olimpiadai. Jame rasi kiekvienos dienos programą, gražiai su nuotraukomis aprašyti dalyviai, Maskva ir visi kiti miestai Tarybų Sąjungoje, kuriuose įvyks olimpiados varžytynės.

Kaip gaila, kad mūsų prezidentui pasisekė dalinai sulaikyti kai kuriuos geriausius mūsų atletus. Bet antradienį jau buvo paskelbta, kad olimpiadoje dalyvaująs vienas laimėtojas buvo portorikietis.

□

Nepaisant Carterio pažadų kai prieš 3½ metų, kandidatuodamas į prezidentus prižadėjo, kad prieš baigiantis jo terminui nebus deficito, dabar jau valstybės departmento paskelbta, kad už 1980 metus prezidento biudžetas rodo 60 bilijonų dolerių deficitą, o už 1981 metus—30 bilijonų.

□

Praėjusią savaitę Republikonų Partijos kandidatai į prezidentus ir viceprezidentus—Reagan ir Bush—davė visokių prižadų, kad jiems valdant šalies ekonomija bus pataisyta. Reaganas minėjo buvusio prezidento Franklin Delano Roosevelt gerus darbus ir žadėjo juos pakartot.

Mes žinome, kad šalies ekonomija, infliacija, nedarbas, nė kiek nepagerės prie Republikonų. Pažadai pasiliks pažadais . . .

□

Pirmadienį prasidėjo jaunų vyrų registracija į kariuomenę. Šią savaitę visi jauni vyrai, gimę 1960 metais privalo registruotis, o ateinančią savaitę—visi gimę 1961-aisiais.

Visuose šalies miestuose didelės demonstracijos prieš šį reikalavimą registruotis. Nepaisant policijos užpuolimų—demonstracijos labai ugningos, pilnos ryžto nesiregistruoti.

□

Seniai pergyvenome tokią karštą vasarą mūsų šalyje kaip šiais metais. Pirmiausia nepakenčiami karščiai prasidėjo pietuose, bet jau pasiekė ir šiaurės valstijas. Štai, kad ir New Yorke, temperatūra virš 90 laipsnių Fahrenheito be perstojimo buvo per dvi savaites, o praėjusį pirmadienį pasiekė net 102 laipsnių.

Žmonėms, negaluojantiems širdies ir kvėpavimo trūkumais, šis laikas labai pavojingas. Pavojingas ir senesnio amžiaus žmonėms, kuriems nėra galimybių apsisaugoti nuo karščio.

Sakoma, kad mirimų nuo karščio iki pradžios šios savaitės jau buvo 1,200—daugiausia senesnio amžiaus.

Siūlė tartis su TSRS

Washingtonas. — Iš savo kelionės po užsienius sugrįžo Illinois kongresmanas John B. Anderson, savarankiškai vedantis kampaniją į JAV prezidentus. Jis lankėsi penkiose šalyse—ir kalbėjosi su Izraelio, Egipto, Fed. Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos valdžios atstovais.

Dar būdamas Londone, po savo susitikimo su britų ministre pirmininke Margaret Thatcher ir sužinojęs apie Detroito republikonų konvencijos rezultatus, jis pareiškė spaudai, kad tuo atveju, jei būtų išrinkti republikonų kandidatai Ronald Reagan su George Bush, reikėtų pamiršti apie susitarimą su Tarybų Sąjunga dėl SALT sutarties. Tąsyk, jis kalbėjo, reikėtų laukti dar didesnio apsiginklavimo iš JAV pusės. Kalbėdamas Royal Institute of International Affairs, Anderson pareiškė, kad "atominiai ginklai sudaro tokią grėsmę civilizacijai, jog JAV turėtų tęsti pasitarimus su Tarybų Sąjunga tuojau pat po lapkričio prezidentinių rinkimų net ir tuo atveju, jei Tarybų Sąjunga nebūtų atitraukusi savo kariuomenės iš Afganistano".

Republikonų kongresmanas Anderson labai kritikuoja savo priešininkus Reagan ir Bush, kurie eina republikonų balotu, bet jis ir pats remiasi tais pačiais rinkikais ir jų balsų tikisi bei gauna aukas iš korporacijų didžiūnų.

John B. Anderson ir Margaret Thatcher

Jimmy Carter Maskvoje

Maskva. — Tikra teisybė—tai Jimmy Carter, bet ne Jimmy Carter, kuris yra JAV prezidentu. Šis Jimmy Carter yra 23-ejų metų plaukikas iš Skotijos. Jis dėl savo vardo ir pavardės panašumo į Amerikos prezidentą Maskvoje tapo tikra garsenybe. Jį fotografavo ir filmavo ne tik Olimpiniame kaimelyje, bet ir Raudonojoje aikštėje ir visur, kur tik jis pasirodydavo.

Jaunuolis spaudai pareiškė, kad jis niekad nemanęs, kad su juo taip gali atsitikti. Mat, tuo tarpu, kai Amerikos prezidentas paskelbė boikotą olimpinėms žaidynėms, šis Jimmis jose pats dalyvavo.

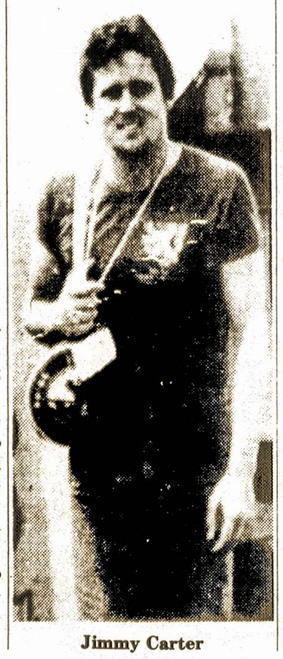

Jimmy Carter

Liūtys Lenkijoje

Varšuva. — Tuo tarpu, kai Amerikoje negalima apsiginti nuo karščių, kaip spauda praneša, Lenkijoje buvo užėjusios didžiulės liūtys, ko pasėkoje nukentėjo net apie du su puse milijono akerų žemės ploto. Ypatingai paliesta šiaurinė Lenkija, netoli Lietuvos. Bydgoszocz mieste buvo sustojęs miesto transportas, o Grudziądz mieste, ant Vislos upės kranto, dėl potvynių turėjo sustabdyti savo darbą net keli fabrikai. Spauda rašo, kad tokių potvynių nesą buvę per 250 metų.

Karščiai Amerikoje

Washingtonas. — Prezidentas Carteris paskyrė $7 milijonus padėti bėdoje atsidūrusiems neturtingiems gyventojams šešiose valstijose, kurias labiausiai palietė karščiai. Dabar apskaičiuojama, kad nuo karščio jau yra mirę tūkstantis su viršum gyventojų dvidešimtyje valstijų nuo birželio 22 d., jų tarpe daugiausia pagyvenusių žmonių ir senelių, kurie buvo taip neturtingi, jog neturėjo pinigų įsigyti vėsinimo priemonėms.

Dėl karščių daugelyje valstijų, kur auginami viščiukai ar kiti maisto produktai, susilaukta didelių nuostolių, todėl manoma, kad pakils kainos daugeliui gaminių.

Nors New Yorko valstija dar mažai nukentėjo nuo karščių, bet pereitą savaitgalį ir pirmadienį ir čia temperatūra pasiekė rekordą—101 ir 102 laipsnius karščio. Oro prognostikai skelbia, kad laukiama atvėsimo, kuris prasidėsiantis nuo savaitės vidurio ir truksiantis per savaitgalį.

Kaip jau peraitame "Laisvės" numeryje buvo rašyta, Tarybų Lietuva TSRS Aukščiausios Tarybos įsaku apdovanota Spalio revoliucijos ordinu. Nuotraukoje—vaizdas iš liepos 12 d. iškilmių, skirtų Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje keturiasdešimtmečiui atžymėti. Kandidatas į TSKP CK Politinio biuro narius, TSKP CK sekretorius Michailas Gorbačiovas prisega Spalio revoliucijos ordiną prie Lietuvos TSR vėliavos. Vėliavą laiko Lietuvos KP Centro komiteto pirmasis sekretorius Petras Griškevičius, už jo—Antanas Barkauskas, Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos prezidiumo pirmininkas, dešinėje—Juozas Maniušis, Lietuvos TSR Ministrų Tarybos prezidiumo pirmininkas.

Tarybų Lietuvos naujienos

[TELEGRAMA]

LIETUVIŠKOS MUZIKOS VETERANO JUBILIEJUS

Vilnius. Liepos 18 dieną Lietuvos TSR liaudies artistui, respublikinės premijos laureatui, profesoriui Juozui Karosui sukako 90 metų. Ta proga Vilniaus paveikslų galerijoje įvyko Juozo Karoso autorinis koncertas, kuriame greta kitų kompozitoriaus kūrinių nuskambėjo ir naujai sukurta romantinė sonata vargonams.

Gausi ir įvairialypė Juozo Karoso kūryba—tai simfonijos ir kameriniai kūriniai, naujos pjesės vaikams, harmonizuotos Lietuvių liaudies dainos. Ypač dideli jo nuopelnai vokalinės muzikos puoselėjimui. Juozas Karosas—beveik visų dainų švenčių dirigentas. Nepaisant gražaus amžiaus, Juozas Karosas greta muzikinės kūrybos paruošė spaudai savo atsiminimų knygos "Nueitas kelias" antrąją dalį.

Už didelius nuopelnus ugdant Tarybinį muzikos meną ir devyniasdešimtųjų gimimo metinių proga kompozitorius Juozas Karosas apdovanotas Tautų Draugystės Ordinu.

LANKYTOJUS PAKVIETĖ PAŽAISLIO ANSAMBLIS

Kaunas. Po ilgametės pertraukos duris atvėrė Pažaislio architektūrinis ansamblis. Sėkmingai užbaigti šio septynioliktojo amžiaus pabaigos—aštuonioliktojo pradžios sąjunginės reikšmės architekturos paminklo pirmosios eilės atstatymo darbai.

Pažaislio ansamblis perduotas Kauno Čiurlionio dailės muziejaus žinioj. Muziejaus darbuotojai supažindins lankytojus su nepakartojamo grožio lietuviškojo baroko architektūra, erdvias restauruotų pastatų sales panaudos muziejaus fonduose saugomu senosios tapybos ir taikomosios dailės kūrinių eksponavimui. Dabar Pažaislyje veikia plati senųjų graviūrų ir taikomosios dailės dirbinių ekspozicija. **V. Petkevičienė**

Bus paskirti 203 aukso medaliai

Maskva. — Šių XXII-ųjų olimpinių žaidynių atletams čempionams bus paskirti 203 auksiniai, neskaitant sidabrinių ir kitų. Olimpinių žaidynių, kurios numatomos Los Angeles (jei jos įvyks, nes norima jas sugrąžinti į jų kilmės kraštą—Graikiją laimėtojams bus paskirta 215 aukso medalių.

Praeityje — pavyzdžiui 1948 m. Londone išdalinti 147 aukso medaliai, o vėliau, išskyrus tik 1965 m. Melbourne, aukso medalių skaičius vis didėjo. Ir taip, 1968 m. Meksikoje buvo paskirti 172 aukso medaliai, Miunchene 195 ir Montrealyje—198.

Nikaraguos sostinėje Managua iškilmingu paradu ir kitokiomis iškilmėmis paminėta vienerių metų sukaktis, kai buvo nuversta 46-erius metus užtrukusi Somozos dinastijos priespauda. Nuotraukoje—saliutuoja sandinistų karys, jo tankui pravažiuojant pro tribūną kur stovėjo buvusio diktatoriaus prezidento Somozos valdžią nuvertę vadai.

Apie 6,000 atletų dalyvauja XXII-ose olimpinėse žaidynėse

Maskva. — Liepos 19 d. čia prasidėjusiose olimpinėse žaidynėse, kurias iškilmingai Lenino stadione atidarė Leonidas I. Brežnevas, dalyvauja 5,923 atletai ir 2,402 vienetų vadovai iš 81 valstybės. Atidarymo iškilmės įvyko po atletų parado.

Nors JAV oficialiai nedalyvauja žaidynėse ir net organizavo jų boikotą prezidento Carterio iniciatyva, prieš parodos atidarymo iškilmes du amerikiečiai turistai—vienas iš New Yorko, o antras iš Howard, Ohio, iškėlė virš savo galvų šešių pėdų didumo JAV vėliavą. Šimtatūkstantinė publika stadione audringai paplojo.

Vėliau jaunuolis iš Ohio—Dan Patterson, 21 m. amžiaus, pareiškė spaudai, kad jis norėjęs parodyti, jog jis didžiuojasi būdamas amerikiečiu ir kartu gailisi, kad Amerikos sportininkai negalėjo šiose žaidynėse dalyvauti. Gi newyorkietis Nick Paul, 88 m. amžiaus sporto entuziastas, spaudai aiškino, kad jis būna olimpinėse žaidynėse nuo pat jų atsikūrimo Atėnuose 1896 m. Praleidęs tiktai žaidynes 1936 m. Berlyne ir 1964 Tokyo mieste. Jis priekaištavęs JAV prezidentui Carteriui, kad jis maišąs politiką su kitų žmonių gyvenimu.

Prezidentą Carterį dėl jo politikos kaltino ir Tarptautinio olimpinio komiteto prezidentas Lord Killanin. Pristatydamas olimpiadai atidaryti Leonidą Brežnevą, Kilanin pagyrė sportininkus, atvykusius dalyvauti žaidynėse, nepaisant "boikoto". Žaidynių išvakarėse įvykusioje spaudos konferencijoje Lord Kilanin kaltino prezidentą Carterį neišmanymu sporte. Esą, nei pats prezidentas, nei jo patarėjai nežiną, kaip pasaulyje sportas tvarkomas. Ir bendrai, Lord Killanin pabrėžė, jam atrodę, kad jie nesupranta nė jokio sporto, išskyrus futbolą ir beisbolą. Esą, jei tos dvi šakos būtų buvusios įtrauktos į žaidynių programą, greičiausia nebūtų buvę nei boikoto.

Apgailestaudamas, kad JAV prezidentas nežinojęs visų faktų, Lord Killanin pareiškė, kad jis nenoris kištis į prezidentinių rinkimų kampaniją. Savo nuomonę jis žadėjo pasakyti po rinkimų. Jis vylėsi, kad vyriausybių galvos ir atstovai, kuriuos jis yra sutikęs, būtų geriau nusimanantys valstybės reikalais, negu kad jie nusimano apie sportą.

Dabartinis Tarptautinio olimpinio komiteto pirmininkas airis Lord Killanin [kairėje] su būsimu pirmininku ispanu Juan Antonio Samaranch, kuris šiuo metu yra Ispanijos ambasadorius Maskvoje.

Vėl hunta Bolivijoje

La Paz, Bolivia. — Kariuomenė naudojama prieš demonstrantus, protestuojančius prieš naują militarinę huntą, kuri užėmė valdžią liepos 17 d. Prezidentu pasiskelbęs gen. Luis Garcia Meza paleido šalies kongresą ir paskelbė karo stovį.

Kariuomenė įsikišo, kai paaiškėjo, jog darbo žmonių kandidatas Hernan Siles Zuazo, gavęs daugiausia balsų birželio 29 d. rinkimuose, galįs tapti prezidentu. Kadangi nė vienas kandidatas nesurinko reikalingos balsų daugumos, kandidatą turėjo nuspręsti kongresas.

Darbininkų Federacijos unijos vadas žuvo, kareiviams pradėjus šaudyti į susirinkime dalyvavusius darbininkų vadus, kurie svarstė pradėti generalinį streiką kaip protestą prieš huntą. Tai jau ketvirtas sykis per pastaruosius dvejus metus, kai įsikiša kariuomenė.

Gen. Luis Garcia Meza

Washingtonas. — Charles Schultze, Council of Economic Advisers pirmininkas, sako, kad nedarbas Amerikoje dar prieš šių metų pabaigą pasieksiantis 8.5 proc. ir toks pasiliksiantis visais 1981-ais metais. Tai reiškia, jog 8.9 milijonų Amerikos žmonių pasiliksią be darbo.

LAISVĖ LITHUANIAN WEEKLY

PUBLISHED BY THE LITHUANIAN COOPERATIVE PUBLISHING SOCIETY, INC.

Published Fridays, except in case of holidays

102-02 LIBERTY AVENUE, OZONE PARK, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office of Jamaica, N. Y.
Established April 5, 1911 — ANTHONY BIMBA, Editor

SUBSCRIPTION RATES:

United States, per year $12.00	United States, per 6 months...$6.50
Canada, Lat. Amer., per year .$15.00	Canada, Lat. Amer., 6 months .$8.00
Foreign countries, per year ...$15.00	Foreign countries, 6 months ...$8.00

Specialiai "Laisvei" Krislai iš Lietuvos

Šiuos "Krislus" skiriame įžymiojo Lietuvos revoliucionieriaus V. Mickevičiaus-Kapsuko ryšiams su Amerikos lietuviais. Jie, užsimezge dar šio amžiaus pradžioje, tęsėsi iki V. Kapsuko mirties (1935 m.). Itin svarbus ir reikšmingas buvo V. Kapsuko vaidmuo JAV lietuvių socialistiniame judėjime, jam gyvenant ir veikiant Amerikoje 1916-1917 m. ir vėlesniais metais. V. Kapsuko ir JAV lietuvių ryšiai ir bendravimas yra ne kartą ir gana plačiai aprašyti. Šiuose "Krisluose" norime pateikti kai kurios mažiau žinomos, iš dalies ir naujos medžiagos (faktų, detalių ir pan.) minėtąja tema.

1. V. Kapsuko monografijos apie V. Kudirką pėdsakais

JAV lietuvių kultūros ir knygų leidybos organizacija—"Tėvynės mylėtojų draugija" (TMD) 1902 m. paskelbė konkursą parašyti Vinco Kudirkos (Kapso) biografijai ("Lietuva", 1902 m. liepos 11 d.)

Į šį TMD konkursą atsiliepė V. Mickevičius-Kapsukas, apsiėmęs parašyti knygą apie V. Kudirką. Šiam tikslui jam buvo pasiųsta medžiagos, kurios tarpe ir V. Kudirkos laiškai. ("Lietuva", 1908 m. gruodžio 18 d.)

Įgyvendinti savo sumanymą tuo laiku V. Kapsukui sutrukdė 1905-07 metų revoliucijos sukūriai, į kuriuos jis pasinėrė, po to sekė jo areštai, caro kalėjimai ir ištremtis. Apie tai buvo pranešta ir Amerikos lietuviams, nurodant, kad žmogus, t. y. V. Kapsukas "apsiėmęs rašyti apie V. Kudirką, sėdi dabar (. . .) (1907 m.) kalėjime" ("Vienybė lietuvninkų", 1907, Nr. 41-42) Beje, iš Varšuvos kalėjimo V. Kapsukas atsiuntė TMD nario mokestį už 1909 ir 1910 m. ("Lietuva", 1910, balandžio 29 d.)

Tačiau V. Kapsukas, nežiūrint sunkių gyvenimo kalėjimuose sąlygų, neatsisakė idėjos ir pažado parašyti apie V. Kudirką stambesnį darbą.

1914 metų vidury "Laisvės" laikraštis (1914, gegužės 5 d.) praneša, jog esanti paruošta nauja knyga apie V. Kudirką. Ją parašęs V. Mickevičius "kalėjime, naktimis". Kaip nurodo laikraštis, "V. Mickevičiaus knyga apie Kudirką bus parašyta iš socialistinio atžvilgio (. . .)".

Kitame atsiliepime "Laisvė" (1914, birželio 2) vėl apibūdina tos V. Kapsuko knygos pobūdį, pabrėždama, jog V. Kudirka joje būsiąs parodytas visuomeninių-socialinių jo gyventos gadynės santykių ir sąlygų fone.

Sunku pasakyti kaip tos žinios apie V. Kapsuko minėtąją knygą pasiekė "Laisvės" redakciją. Galėjo būti, kad jas suteikė ir pats V. Kapsukas laiške to meto "Laisvės" redaktoriui L. Prūseikai ar kokiu kitu būdu.

2. Kai kas apie V. Kapsuką ir LLD

1915 m. rugpjūtyje įkūrus Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugiją, (toliau—LLD) jos steigėjai netrukus pasiuntė vadinamąjį "agitatyvišką laišką" Škotijos lietuviams, kad šie prisidėtų prie LLD ("Laisvė", 1915, rugpjūčio 31 d.). Tuo laiku V. Kapsukas jau gyveno Anglijoje, ir LLD steigėjams neabejotinai rūpėjo sužinoti jo ir Anglijos draugų nuomonę. Juo labiau, kad Londono lietuviai socialistai V. Kapsuko iniciatyva tuo metu jau kūrė ir savo draugiją darbininkiškoms knygoms leisti ("Laisvė", 1915, rugsėjo 3 d.)

LLD pasiūlė Anglijos lietuviams geriau prisidėti prie Amerikoje įkurtos draugijos. V. Kapsukas laiške L. Prūseikai nurodė, jog sujungti škotiečių knygų leidimo draugiją su LLD esą netikslinga, tačiau jis sutiko, kad "britaniečių raštams leisti draugija bent kaip kada galės tarties ir bendrai veikti su ALDLD" (Mažmožiai—"Laisvė", 1915, spalio 22).

Kitame laiške L. Prūseikai V. Kapsukas nurodė, jog "Škotijos draugų sutvertoji knygoms leisti draugija mano tarties su LDLD, jeigu prisieis reikalas leisti svarbesnes knygas". LLD steigėjai, gavę tokią žinią, pažymėjo, jog "galime tik pasidžiaugti šiuo škotiečių nutarimu" ("Laisvė", 1915, lapkr. 16).

LLD buvo įkurta L. Prūseikos propaguotais principais, t. y. jai galėjo priklausyti ne tik politinės darbininkų organizacijos (LSS) nariai. Šis organizacinis principas buvo remiamas V. Kapsuko autoritetu. Antai "Laisvė", rašydama apie V. Kapsuko kuriamos londoniškių socialistų knygų leidimo draugijos įstatas, pabrėžia, kad tos draugijos nariu galįs būti "kiekvienas, užjaučiąs draugijos tikslą". "Pasirodo—rašė "Laisvė"—kad tie draugai lyginai taip manė, kaip ir Lietuvių darbininkų literatūros draugijos steigėjai" ("L.", 1915, spalio 12). Kiek vėliau L. Prūseika rašė, kad "Kapsukas yra autoritetas literatūros draugijos steigėjams", tat į jo nuomonę turį įsiklausyti ir LLD reikalingumu abejojantys draugai ("L.", 1915, lapkr. 12).

3. . . . "Veikalas yra puikus"

Kaip žinoma, monografiją apie J. Biliūno gyvenimą ir kūrybą V. Kapsukas baigė 1915 m. gyvendamas Anglijoje. Matyt, tų metų pabaigoje ji buvo pasiūlyta išleisti Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijai (LLD). Jos Pildomasis komitetas 1916 m. sausio 20 d. posėdyje nutarė pasiųsti Draugijos literatūros komiteto nariams susipažinti su šiuo V. Kapsuko rankraščiu ("Kova", 1916, vasario 4). Tų metų balandžio mėnesį LLD nutarė nupirkti V. Kapsuko monografijos apie J. Biliūną rankraštį.

". . . Tasai veikalas—nurodė Draugijos literatūros komiteto narys L. Prūseika,—yra labai geras. Skaitytojai, perskaitę tokią knygą, rastų joje daug naudingo ne tik apie J. Biliūną. Tokia knyga kaip tik tiktų mūsų žmonėms". K. Vidikas-Tauras pažymėjo: "Balsuoju už (. . .) išleidimą. Ir turiniu, ir literatišku apdirbimu veikalas yra puikus".

Kiti Draugijos literatūros komiteto nariai taip pat pasisakė už V. Kapsuko monografijos išleidimą, tik kai kas siūlė, jog kartu būtų dedami ir J. Biliūno raštai ("Kova", 1916, liepos 28). "Kovos" redakcija savo prieraše pastebėjo, jog "stambiosios rašytojų biografijos su plačia jų veikalų charakteristika visų kultūringų tautų literatūroj paprastai esti leidžiamos skyrium nuo pačių veikalų" (Ten pat).

V. Kapsuko monografija apie J. Biliūną buvo išleista LLD 1917 metais 5 tūkst. egzempliorių tiražu. V. Kapsukas pageidavo, kad šią jo knygą spausdintų "Kovos" spaustuvė, nes norėjo pats skaityti korektūrą, prižiūrėti spaudos darbą.

4. "Žinomas mūsų sociologas—teoretikas"

Taip V. Kapsukas Amerikos lietuviams buvo apibūdintas, pakvietus jį bendradarbiauti į 1916 m. ruošiamą leisti "Naujosios gadynės" žurnalą ("Kova", 1916, sausio 14) Ten nurodoma, kad V. Kapsukas—"žinomas mūsų sociologas—teoretikas", "Socialdemokrato" redaktorius—žurnale vesiąs tam tikrus skyrius.

Jau anksčiau V. Kapsukas Amerikos lietuviams buvo ne kartą pristatytas kaip gilios kompetencijos ir revoliucinės dvasios veikėjas. Antai "Laisvė" 1915 m. iškėlė jį kaip gilų Lietuvos visuomenės santykių žinovą, turintį laikraščio žodžiais "užtenkamai patyrimo" ir "atsakantį analizavimo metodą" ("L", 1915, vasario 5). Jo sprendimus apie Lietuvos gyvenimo reiškinius—pabrėžė laikraštis,—patvirtino patsai gyvenimas: "viskas, kaip jisai (V. Kapsukas) rašė, taip ir išėjo".

Atvykus V. Kapsukui 1916 m. į Ameriką, "Laisvės" laikraštis, ne kartą diskutavęs, rašė, kad V. Kapsukas yra "tai nenuilstantis socialdemokratų veikėjas, kurio nuomonių tvirtumo ir aiškumo neaptemdė nei juodžiausios reakcijos dienos, nei didžios gyvenimo audros" ("L.", 1916, birž. 27) Ypač pabrėžiamas V. Kapsuko idėjinis nuoseklumas ir asmenybės vieningumas: tai žmogus visada "ištikimas toms idėjoms, kurias skelbė ir žodžiu, ir raštu. Tokių žmonių, ypač šiame momente, mums kaip sykis reikia".

Kai V. Kapsukas 1917 m. pavasarį iškeliavo į Rusiją, K. Vidikas-Tauras kartu su juo dirbęs "Kovoje" rašė, jog "Kovai" be Kapsuko būsią itin sunku. V. Kapsukas—nurodė K. Vidikas,—"iš Europos atsivežė plataus prityrimo ir medžiagos, (. . .) gerą marksizmo žinojimą.

Nė vienas Amerikoj esamų draugų nėra taip gerai prisirengęs tam darbui, kaip d. Kapsukas . . ." ("Kova", 1917, geg. 11 d.)

5. "Kiek galėdamas padėjau". . .

Šių "Krislų" pabaigai keli atskiri faktai apie vieną kitą V. Kapsuko biografijos, veiklos, jo būdo ir darbo stiliaus momentą.

Štai "Laisvė" (1915, lapkr. 26), remdamasi "Rankpelniu", praneša Amerikos lietuviams apie V. Kapsuko 1915 m. rengiamą lietuvių poezijos chrestomatiją. Iš joje numatytų skelbti darbų periodikoje jau buvo išspausdinta K. Donelaičio "poetiško veikimo charakteristika". Kaip rašo "Laisvė", V. Kapsukas, nagrinėdamas K. Donelaitį "nušviečia ir tą gadynę, kurioj Donelaitis darbavosi". "Laisvė" palinkėjo, kad ši V. Kapsuko ruošiama knyga kuo greičiau pasirodytų.

V. Kapsuko autoritetą liudija ir kelios detalės, susijusios su JAV Lietuvių darbininkių periodikos kūrimu. Kai 1916 m. Amerikos lietuvių moterų atstovės kreipėsi dėl "Moterų balso" į Škotijos drauges, jos pritarę šiam sumanymui, pageidavo, kad leidinys "būtų vedamas darbininkų dvasioj" ir kad V. Kapsukas bendradarbiautų jame" ("L.", 1916, rugpjūčio 1 d.).

V. Kapsukas iš tiesų daug prisidėjo, kad būtų išleistas Amerikos lietuvių darbininkių žurnalas "Moterų balsas". Jis dalyvavo "Laisvės" redakcijos pasitarime dėl šio leidinio ("L." 1916, rugsėjo 12), paskui jam einant, V. Kapsuko žodžiais, "kiek galėdamas padėjau atlikti D. Petrikienei redakcijos darbą" ("Kova", 1917, geg. 18).

JAV pažangieji lietuviai rūpinosi V. Kapsuko knygų leidimu. Kai artėjo V. Kapsuko literatūrinio darbo 25-erių metų sukaktis, "buvo išketas sumanymas išleisti rinktinius jo raštus. "Ar ALDLD—rašoma "Laisvėje" 1923 m.—negalėtų pasirūpinti išleidimu jo rinktinių raštų?" ("L.", 1923, rugpjūčio 22).

Speciali raštų rinktinė tąsyk nepasirodė, bet pažangiosios Amerikos lietuvių organizacijos (LLD, LMPSA ir kt.) V. Kapsuko gyvenimo metais išleido ne vieną jo knygą ("Jono Biliūno biografija", "Caro kalėjimuose", "Pirmoji Lietuvos proletarinė revoliucija", "Šeimyna seniau, dabar ir ateityje", "Lietuvos darbininkės ir poniulės".) Tai buvo reikšmingas ir V. Kapsuko, ir Amerikos pažangiųjų lietuvių tarpusavio bendravimo ir draugystės indėlis į socialistinę lietuvių kultūrą ir visuomeninę mintį.

Antanas Aukštaitis

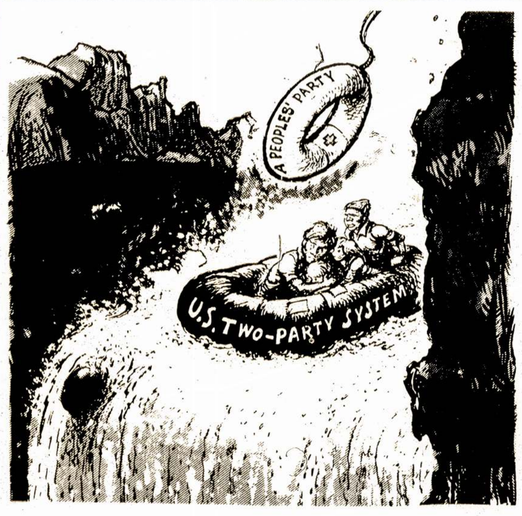

Pienės pūkas

Supas pienės pūkas
Virš žalių laukus,
Mintys lekia, sukas
Klausia: "O kur tu?"

Slenka debesėlis
Pūko sparneliu,
Ar sugrįši vėliai
Tėviškės keliu?

Šypsosi saulutei
Pievoje žiedai,
O jaunystės meilė
Tęsės neilgai.

Saulė nusileido
Už miškų žalių,
Mena tavo veidą
Žiedas jazminų.

Mintys lekia, sukas
Virš žalių laukų,
Supas pievės pūkas,
Ieško, kur gi tu?

Kęstutis Balčiūnas

Krislai iš Amerikos lietuvių istorijos

Sukaktys paprastai esti gera proga prisiminti vieną ar kitą Amerikos lietuvių istorijos svarbią datą, įvykį, žmogų ar reiškinį. Šiemet tokių progų nestinga.

Jau esame rašę apie dvi datas—šimtą metų nuo proletarinio rašytojo ir veikėjo Vinco Jakščio-Seno Vinco ir vieno iš pirmųjų "Laisvės" redaktorių Vinco Čibiro-Paukščio gimimo.

Birželio mėnesį turėjome įvairiopai reikšmingą jubiliejų—Lietuvių darbininkų susivienijimo (LDS) 50-metį. Ši data verta atskiro nagrinėjimo.

Šį kartą norėtume priminti "Laisvės" skaitytojams kitus praeities įvykius, liudijančius JAV lietuvių įnašą į visos nacionalinės kultūros lobyną.

. . . 1910 m. kovo 17-18 d. d. Brooklyne

Tas dvi kovo dienas, prieš 70 metų, Brooklyne vyko pirmasis Amerikos lietuvių laikraštininkų suvažiavimas. Tai buvo svarbus įvykis ne tik šios šalies lietuvių žurnalistikos istorijoje. Amerikos lietuviai, anksčiau nei gimtajame krašte surengė tokį suvažiavimą, įkūrė pirmąją lietuvių laikraščių redaktorių ir leidėjų organizaciją—Lietuvių spaudos draugiją Amerikoje (LSDA).

Laikraštininkų suvažiavimo idėja Amerikos lietuvių tarpe gimė 1901 metais. Ir paskui ji ne kartą buvo kelta kol pagaliau 1909 m. pradėta praktiškai įgyvendinti. Suvažiavimo reikalais rūpinosi ir žmonės, savo laiku dalyvavę JAV lietuvių socialistiniame judėjime (J. O. Širvydas, J. Baltrušaitis-Mėmelė, J.Stasiulevičius ir kt.).

Po ilgų svarstymų ir diskusijų toks suvažiavimas ir buvo surengtas minėtais 1910 m. Jame atstovauta įviairių ideologinių srovių laikraščiams. Suvažiavimo dalyvių tarpe buvo liberalinės krypties redaktoriai ir leidėjai—J. Adomaitis-Šernas, A. Olševskis-Olšauskas, J. O. Širvydas, J. J. Paukštys, J. Šliūpas, K. V. Račkauskas, V. S. Jokubynas, V. Šlekys, klerikalinės srovės atstovai—P. Brandukas, J. Tananevičius, A. Kaupas ir kt.

Pirmajame suvažiavime dalyvavo taip pat socialistinių laikraščių atstovai—"Kovos" administratorius J. Grinius ir "Keleivio" redaktorius S. Michelsonas.

Laikraščių redaktorių ir leidėjų pirmasis suvažiavimas svarstė įvairius klausimus, daugiausia lietusius spaudos etikos dalykus (melagingus, neetiškus skelbimus, slapyvardžių naudojimą, laikraščių satyrą ir pan.). Manyta, kad šie klausimai galės vienyti įvairių politinių srovių laikraščius. Suvažiavimo svarbiausias įvykis buvo laikraštininkų organizacijos — Lietuvių spaudos draugijos Amerikoje įkūrimas.

Tačiau netrukus po pirmojo suvažiavimo dėl idėjinių motyvų nuo Lietuvių spaudos draugijos Amerikoje atskilo socialistinės srovės laikraščiai. Lietuvių socialistų sąjunga (LSS) ir jos leidinys "Kova" laikėsi nuomonės, kad socialistų laikraščiai iš principo negali "įeiti į bloką su stačiai priešingomis mums srovėmis" ("Kova", 1910, geg. 20).

Po kurio laiko nuo minėtos spaudos draugijos atsimetė ir katalikų krypties leidiniai.

Ilgainiui Lietuvių spaudos draugijoje ir jos suvažiavimuose įsigalėjo liberaliniai sluoksniai, kreipę šios draugijos veiklą ne į profesinius žurnalistikos reikalus, bet daugiausia į politiką, paremtą buržuazijos interesais. Todėl kiek didesnės įtakos minėta Draugija ir jos vėlesnieji suvažiavimai neturėjo. Paskutinysis—septintasis—laikraštininkų suvažiavimas įvyko 1924 m.

Lietuvių spaudos draugija Amerikoje ir laikraštininkų suvažiavimai—svarbūs faktai lietuvių spaudos istorijai.

Pirmosios dailės parodos

XX a. pradžioje Amerikos lietuvių tarpe jau būta žmonių, kurie tos šalies mokyklose studijavo dailę. Valparaiso universitete 1905-06 m. dailės mokėsi Jonas Šileika (1883-1960), paskui baigęs 1910 m. Čikagos meno institutą. To instituto studentas 1907-1910 m. buvo skulptorius Antanas Aleksandravičius (1885-1970). Dailės yra mokęsis Vincas Daukšys (1868-1942) bei kt. Vėlesniuoju laikotarpiu tokių žmonių atsirado daugiau. Taigi, Amerikoje nuo XX a. pradžios jau kūrėsi ir profesionalioji lietuvių dailė.

Lietuvės moterys ir vyrai nuo seno garsėjo kaip liaudies meistrai ir menininkai. Kokie nuostabūs mūsų moterų audiniai ir kiti jų rankų darbai, kokios išmoningos medžio ar geležies skulptūrėlės bei dirbiniai. Tokie meistrai-menininkai ir atvykę į Ameriką nemetė savo kūrybos ir amato, o kiek galėjo, kiek leido sąlygos laisvalaikiu kūrė.

Atsirandant Amerikoje lietuvių dailininkams profesionalams, aktyvėjant paprastų imigrantų meninei kūrybai ir kilo sumanymas surengti jų kūrinių parodą.

1909 m. birželio 25 d. Waterburio lietuvių "Šviesos" draugija paskelbė "Atsišaukimą į lietuvišką visuomenę" dėl dailės parodos surengimo. Parodoje buvo numatyta išstatyti "teplioryst ės, skulptūros, geležies dirbinių, rankdarbių, mezginių ir kt." Paroda dėl organizacinių ir kitų sunkumų atidėliota, kol pagaliau ji buvo atidaryta 1909 m. lapkričio 22 d. ir tęsėsi iki to mėnesio 27 d. Waterburiečių iniciatyva surengta paroda laikoma pirmąja Amerikos lietuvių dailės paroda.

Joje buvo pateikta nemažai liaudies meno kūrinių—audinių, mezginių, siuvinių, medžio ir kitų dirbinių.

Iš jų premijuoti buvo waterburiečių E. Kriščiūno ir T. Ražo, bostonietės O. Baronaičiūtės, Lawrenco atstovės O. Ramanauskienės kūriniai.

Greta liaudies meistrų, šioje parodoje eksponuoti ir tada jau garsėjusio Amerikos lietuvių dailininko J. Šileikos ir tuo metu Amerikoje viešėjusio įžymaus Lietuvos dailininko A. Žmuidzinavičiaus tapybos darbai. Beje, abu šie meistrai daug nuveikė plėtojant ir Tarybų Lietuvos dailę.

"Ne vienam ši paroda—rašė "Vienybės lietuvnikų" laikraštis (1910, sausio 12),—sužadino lietuvių pagarbos mintį, kad tokia maža ir taip baisiai kankinta-varžyta tauta jau pradeda gimdyti savo dailininkus ir grožės mylėtojus".

Su Jono Šileikos vardu yra susijusi ir pirmoji Amerikos lietuvių profesionaliosios dailės personalinė paroda. Ji buvo atidaryta 1910 m. liepos 9 d. Chicagoje, 3149 So. Halsted St., lietuvių svetainėje.

J. Šileika pateikė parodai 40 įvairaus pobūdžio tapybos kūrinių. Buvo numatyta čia eksponuoti ir kito JAV lietuvių dailininko-skulptoriaus A. Aleksandravičiaus du reljefai (S. Daukanto ir V. Kudirkos). Bet, atrodo, kad jie nebuvo išstatyti.

J. Šileikos dailės paroda susilaukė gražių to meto spaudos atsiliepimų.

K. Viliūnas

Laiškai

Dear Mr. Bimba:

We are saddened to hear about your accident and hope you will be well again soon.

Please accept this donation to continue the work of Laisvė.

Sincerely,

Ruth Anderson
for Kazimir Churlis

Remkite Laikraštį "LAISVĘ"

TIKINČIAJAM IR ATEISTUI

PATYS MUŠA, PATYS RĖKIA

. . . Ateistai—tai žmonės be sąžinės, be moralės . . .

. . . Ateistai ignoruoja savo interesus, jos kultūrines vertybes . . .

. . . Ateistai kovoja prieš tikėjimą ne argumentais, o šmeižtu . . .

Galima būtų tęsti šias tiradas. Jų autoriai—įvairių užsienio klerikalinio radijo lietuviškųjų "balsų" propagandistai bei uolūs jų pasekėjai—vietos religiniai ekstremistai.

Nevarginsiu skaitytojo šiomis tiradomis. Tik paprašysiu žodį "ateistas" mintyse pakeisti žodžiu "tikintysis". O dabar leiskite paklausti, kokioje ateistinėje knygoje esate skaitę tokius užgaulius žodžius tikinčiųjų atžvilgiu?

Marksistinio — lenininio ateizmo propaguotojai vadovaujasi moksliniu religijos supratimu ir svarbiausiu ateistinės propagandos uždaviniu laiko rūpinimąsi žmogumi, jo būties įprasminimu. Todėl jie negali švaistytis tokia abstrakčia fraze, kad tikintysis į dievą—tai žmogus be sąžinės, be moralės. Tiek tikintysis, tiek netikintysis tokio rūstaus pasmerkimo susilaukia tik tada, kai jis elgiasi nedorai. Materialistinės pasaulėžiūros atstovai asmenybės dorovingumo ar amoralumo pagrindinių priežasčių ieško ne tikėjime ar netikėjime, o toje socialinėje aplinkoje, kurioje žmogus augo, dirbo, taip pat auklėjime ir saviaukloje. Vadovaudamiesi šia gyvenimo patvirtinta tiesa, ateistai ryžtingai atmeta klerikalų išvedžiojimus ne tik todėl, kad tuo nepagrįstai šmeižiami netikintys žmonės. Šie prasimanymai užtušuoja tikrąsias amoralių reiškinių priežastis ir tuo apsunkina kovą su jais.

Ateistai tikinčiųjų adresu taip pat nesišvaisto abstrakčiomis frazėmis apie savo tautos interesų ar jos kultūrinių vertybių ignoravimą. Jie žino ir aukštai vertina dešimtis praeities kultūros veikėjų, kurie, būdami tikinčiais, padarė neabejotiną įnašą į mūsų krašto kultūros lobyną. Kurdamos dvasines vertybes, liaudies masės, pažangūs menininkai, visuomenės veikėjai, nors ir būdami religingi, vadovavosi ne religijos motyvais, o tais uždaviniais, kuriuos kėlė ir reikalavo spręsti visuomenės pažanga. Ir jų kūriniai šiandien mus patraukia ne mistika, ne keliaklupsčiavimu prieš antgamtines jėgas, o tuo, kiek jie išreiškė savo liaudies interesus, jos svajones, rūpesčius ir siekius, kiek prisidėjo prie pažangios nacionalinės kultūros ir meno raidos.

Štai dėl ko nuo pat pirmųjų Tarybų valdžios metų TSR Sąjungoje skiriama tiek daug dėmesio, kad būtų išsaugota, ką vertingo sukūrė ankstesnės kartos. Čia užtenka prisiminti didžiulį restauracinių darbų mastą Lietuvoje. Restauruojami ne tik ištisi pasaulietiški miestų kvartalai, bet ir turintys išliekamąją vertę kulto pastatai.

Tik Tarybų valdžios metais buvo deramai įvertinta M. Mažvydo, K. Donelaičio, A. Strazdo, A. Vienažindžio ir kitų kūryba . . .

Tačiau, laikydamiesi konkrečios istorinės pažiūros, ateistai nestato į šią gretą tų bažnytinių veikėjų (o jų juk buvo nepalyginamai daugiau), kurie, gindami savo klasinius išnaudotojų interesus, tarnavo reakcijai, naudodamiesi religija, stengėsi užgniaužti pažangesnę mintį, susidoroti su jos skelbėjais. Kaip kitaip, jeigu ne nusikalstama, pavadinti įnirtusių klerikalų antiliaudinę veiklą Didžiojo Tėvynės karo ir pokario metais? Kaip kitaip, jeigu ne tamsybiška, pavadinti buržuazinės Lietuvos katalikų veikimo centro reikalavimą atleisti iš mokyklų pažangius mokytojus? "Ar mokinys žinos žvaigždžių kelius ar ne, planetos eis ramiai savais keliais. Jei vaikas nežinos elektros, saulė nenustos švietusi, telegrafas nenustos veikęs. Bet ar laikysis dievo įsakymų—tai nepaprastai svarbu",—buvo rašoma, pavyzdžiui, Panevėžio rajono katalikų veikimo centro leidinyje.

Po šiais žodžiais galėtų pasirašyti ir šiuolaikiniai klerikalai. Tai rodo jų aršią neapykantą tarybinei mokyklai, tarybiniams mokytojams. Matote, jiems nepatinka, kad mokytojai, nagrinėdami mokslo faktus, daro materialistines, ateistines išvadas.

Tad gal ir šiuolaikiniai klerikalai norėtų, kad mokytojas, užmiršęs visus biologijos, chemijos, fizikos, astronomijos, visuomenės mokslų pasiekimus, pradėtų dėstyti Biblijos tiesas: kad moterį dievas iš vyro šonkaulio sukūręs, kad saulė besisukanti apie žemę ir t. t. Bet, rodos, ir pati katalikų bažnyčia, spaudžiama mokslo pažangos, jau atsisako tokio požiūrio.

O kokių tikslų siekia klerikalai bei religiniai ekstremistai? Priminsiu skaitytojams, kad pastarieji tai toli gražu ne tas pats, kas kunigas, dvasininkas, kulto tarnas. Klerikalams rūpi ne tikinčiųjų religiniai poreikiai, kuriems tenkinti Tarybų šalyje yra sudarytos reikiamos sąlygos, o reakcingi politiniai tikslai—kurstyti religingų ir nereligingų žmonių tarpusavio nesantaiką, ardyti tarybinių žmonių moralinę politinę vienybę. Negalėdami iškelti kokios nors pozityvios alternatyvos socializmo teorijai ir praktikai, klerikalai stengiasi šmeižti, juodinti jų atskiras puses, šiuo atveju—mokslinį ateizmą.

Tuščios pastangos Tarybų Lietuvoje, anot kunigo Alfonso Lapės interviu pažangaus Amerikos lietuvių laikraščio "Laisvė" korespondentui, "įvairiausių įsitikinimų, profesijų, tautybių bei religinių tikėjimų žmonės darosi vienminčiai". Tai dėsningas, socialistinės visuomenės sąlygų suformuotas reiškinys.

Doc. J. Mačiulis

Naujos knygos

IŠLEIDO "MINTIS"

Petras Griškevičius. **"TSRS tautų gretose"** (200 psl.). Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto pirmasis sekretorius P. Griškevičius knygoje, skirtoje Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje 40-osioms metinėms, apžvelgia revoliucinį lietuvių tautos darbo žmonių kelią, jų iškovojimus, istorines permainas, kurios įvyko, žengiant bendrose gretose su visomis Tarybų šalies tautomis, parodo ekonominius ir socialinius poslinkius per Tarybų valdžios laikotarpį. Knyga gausiai iliustruota spalvotomis fotonuotraukomis.

"Tarybų Lietuva" (221 psl.). Albume spalvotos fotografijos pasakoja apie Tarybų Lietuvos gyvenimą. Daug dėmesio skiriama pramonei, žemės ūkiui, statybai.

Mindaugas Barysas, Vytautas Gudelis. **"Metai ir startai"** (238 psl.). Gausiai nuotraukomis iliustruotame leidinyje pasakojama apie reikšmingiausius Tarybų Lietuvos sporto įvykius nuo 1940 iki 1979 metų. Jame supažindinama su respublikos sportininkais, įnešusiais didelį indėlį į viso tarybinio sporto laimėjimus, ne kartą sėkmingai pasirodžiusiais tarptautinėse varžybose, pasaulio ir Europos čempionatuose.

Alfonsas Vaišvila. **"Logikos mokslas Lietuvoje"** (206 psl.). Leidinyje pateikiama 1900-1940 m. logikos mokslo Lietuvoje analizė, aptariamos trys pagrindinės logikos koncepcijos: tradicinė, matematinė ir dialektinė.

L. Dockienė

TARPTAUTINĖMIS TEMOMIS

Dialogas taikos interesais

Birželio 30-liepos 1 dienomis Maskvoje su vizitu buvo Vokietijos Federatyvinės Respublikos kancleris H. Šmitas ir kanclerio pavaduotojas, užsienio reikalų ministras H. D. Genšeris. Vizito metu įvyko TSKP CK Generalinio sekretoriaus, TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininko L. Brežnevo, TSKP CK Politinio biuro nario, TSRS Ministrų Tarybos pirmininko A. Kosygino, TSKP CK Politinio biuro nario, TSRS užsienio reikalų ministro A. Gromykos derybos su Vakarų Vokietijos vadovais.

Sutinkamai su paskelbtu bendru komunikatu, derybose buvo apsvarstyta daug politinių ir ekonominių klausimų, liečiančių Europą ir visą pasaulį, sąlygojančių dabartinę tarptautinę padėtį, taip pat aktualūs dvišalių santykių būklės ir jų vystymo perspektyvų klausimai.

Maskvoje vykusių derybų reikšmę sąlygojo tai, kad jų metu buvo išsamiai pasikeista nuomonėmis ginkluotės ribojimo ir nusiginklavimo klausimais siekiant nutraukti ginklavimosi varžybas. Derybų dalyvių įsitikinimu, šioje srityje turi būti toliau dedamos ir aktyvinamos pastangos, kurių tikslas—pasiekti konkrečių rezultatų. Pasikeitimas nuomonėmis, pabrėžiama bendrame komunikate, padėjo išaiškinti šalių pozicijas.

Tarybų Sąjungos ir Vakarų Vokietijos vadovų pokalbių metu buvo pabrėžta, jog TSRS ir VFR laiko įtempimo mažinimą būtinu, įmanomu ir naudingu, ir reiškia savo valią visokeriopai prisidėti prie to, kad jis būtų svarbiausia tendencija tarptautiniuose santykiuose. Šalys patvirtino, kad taikus lygiateisis valstybių bendradarbiavimas neturi protingos alternatyvos.

Įvykę Tarybų Sąjungos ir Vakarų Vokietijos aukščiausio lygio susitikimai ir pokalbiai—logiškas TSRS ir VFR santykių vystymo pastaraisiais metais padarinys. Šiuo metu susidarė objektyvios sąlygos dar plačiau bendradarbiauti daugelyje sričių, konkrečiai—ekonomikoje.

Dabartinis TSRS ir VFR ekonominis bendradarbiavimas apskritai ir viena iš jo naujų formų—pramoninis kooperavimas—sudaro valstybių ekonominio, industrinio ir mokslinio-techninio bendradarbiavimo šerdį, kaip ir numatomas Europos pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte. Toks bendradarbiavimas padeda išsaugoti ir stiprinti taiką mūsų žemyne.

Derybų metu buvo patvirtintas šalių siekimas padėti vystyti savitarpio interesus atitinkančius TSRS ir VFR prekybinius ir ekonominius santykius, grindžiamus ilgalaikiais dvišaliais susitarimais. Maskvoje buvo pasirašyta TSRS ir VFR bendradarbiavimo pagrindinių krypčių ekonomikos ir pramonės srityse ilgalaikė programa.

Susumuodamas įvykusių derybų rezultatus, L. Brežnevas pažymėjo, kad nuveiktas reikalingas ir naudingas darbas. Su pasitenkinimu galiu pažymėti, pasekė L. Brežnevas, kad mūsų šalių pėrincipinė linija dvišalių santykių klausimais tebėra tokia pat kaip ir anksčiau, kokią nustatė Maskvos sutartis. Buvo pareikštas noras stiprinti ir plėtoti savitarpio supratimą ir tarptautiniuose reikaluose, toliau vykdyti įtempimo mažinimo kursą.

Komentuodamos TSRS ir VFR vadovų derybų rezultatus, užsienio masinės informacijos priemonės pabrėžia, jog jos rodo, kad vaisingai vystomi dvišaliai Tarybų Sąjungos ir Vakarų Vokietijos ekonominiai santykiai, kad abi šalys siekia stiprinti taiką ir mažinti įtempimą Europoje ir visame pasaulyje. Daugelis užsienio spaudos organų pažymi bendro komunikato žodžius apie tai, kad taikiam lygiateisiam valstybių bendradarbiavimui nėra išmintingos alternatyvos.

Broliškų socializmo šalių laikraščiai Tarybų Sąjungos ir Vakarų Vokietijos derybas vadina nepaprastai svarbiu dialogu taikos ir įtempimo mažinimo vardan.

Paryžiaus laikraštis "Jumanitė" rašo, kad VFR kanclerio H. Šmito vizitas į Maskvą yra konstruktyvus daugeliu atžvilgių. Jis, pasak laikraščio, patvirtino tai, ką jau parodė Varšuvoje įvykęs L. Brežnevo ir Prancūzijos prezidento Giscard d'Esteingo susitikimas. O būtent: nuo šiol yra toks pasaulinių jėgų santykis TSRS ir kitų socialistinių šalių naudai, kad grįžti į "šaltojo karo" laikus yra bent jau labai sunku. Neginčytina, kad tai viena iš svarbiausių tarptautinės padėties ypatybių.

H. Platužas

JONAS LUKOŠEVIČIUS

Anapus jūrų marių...

[IŠ "PERGALĖS"]

JŪREIVIO SIMO ODISĖJA

Nedideliame žemės plote priešais Suvienytųjų Nacijų Organizacijos sekretoriato būstinę visada judru ir marga. Po teisybei šios vietos jokiu būdu negalima vadinti žemės plotu — žemė čia įspausta į kietą akmenį. Iš jo padaryta ir siena su iškaltais biblijos žodžiais, ir laiptai, vedantys į terasą, kurioje vasarą labai jauku pasėdėti.

Čia būriuojasi amžinos tiesos skelbėjai, keliautojai per pasaulį, na, o rudenį, kai prasideda SNO Generalinės asamblėjos sesija — ir daugelio pasaulio valstybių veikėjai bei įžymūs žmonės. Čia dažnai vyksta pačios įvairiausios demonstracijos.

. . .Buvo paprasta vaiskaus pavasario diena. Keletas žurnalistų ėjome per aikštę po eilinės spaudos konferencijos, kai kolegė niujorkietė timptelėjo mane už rankovės ir pasakė:

— O, galiu supažindinti dar su vienu lietuviu.

Tautietis pasirodė besąs nedidukas, trumpai kirptais plaukais vyriškis, pro kiek paspalvintus akinius žvelgiąs į Sekretoriato kiemo fontane įtupdytą kiauravidurę skulptūrą.

— Būk pažįstamas, Simai, — tarė kolegė, — čia žurnalistas iš Lietuvos, o čia — Simas Kudirka.

Apie Simą Kudirką jau buvo tekę nemaža girdėti ir skaityti: spaudoje ir per radiją „veiksniai" trimituote trimitavo apie Lietuvos jūreivėlio odisėją.

Simas Kudirka nuoširdžiai nustebo:

— O dievulėli! Ir jūs tikrai iš Lietuvos?! Ir galite ten grįžti?

— Be abejo.

— Kaip aš norėčiau ten būti!

Ir staiga pakeitė temą:

— Planuoju sekantį pavasarį štai čia susideginti, jei Lietuva nebus laisva. . .

Turiu pasakyti, kad šis pokalbis vyko maždaug prieš trejetą metų, bet Simas tebėra gyvas ir sveikas.

. . .Tada su Simu pasišnekučiavome apie šį bei tą — fanatiška ugnelė jo akyse užgeso taip pat staiga, kaip ir buvo įsižiebusi.

Net didmiesčiuose atsitiktinumai dėsningi: ir po to keletą kartų teko sutikti Simą — pas lietuviškos kilmės amerikiečius, televizijos ekrane, — Amerikos propaganda vis dėlto nusprendė spausti vašką iš šios „medžiagos". Tokiu būdu paprastas mūsų jūreivėlis (jis pats yra sakęs: „aš joks herojus") pasirodė esąs ten reikalingas, kai tuo tarpu daugybė jo kolegų (juk viso pasaulio uostuose nuo viso pasaulio laivų atsilieka jūreiviai) savo dienas užbaigia labai liūdnai. Kodėl taip pasisekė Simui?

Grynai asmeniška šių eilučių autoriaus nuomonė: Kudirka pasirodė laiku ir vietoje, be to, savo paprastumu ir primityvumu buvo labai parankus.

Tai atsitiko 1970 metais. Tarybinis laivas „Sovetskaja Litva" buvo išmetęs inkarą prie Amerikos krantų. Vyko derybos su amerikiečiais dėl žūklės, ir prie mūsiškio laivo buvo prisišvartavęs Jungtinių Amerikos Valstijų pakrančių apsaugos kateris „Vigilant" („Budrusis"). Staiga amerikiečių laivo denyje pasirodė pašalinis žmogus, mėginąs kažką pasakyti laužyta anglų kalba. Tai buvo „Sovetskaja Litva" radistas Simas Kudirka, jau anksčiau spėjęs įbrukti amerikiečių jūreiviams raštelį, kuriame pranešė apie savo ketinimus.

„Vigilant" kapitonas R. Eustis nelabai apsidžiaugė. Radijo telefonu jis kreipėsi į tiesioginę savo vyriausybę, ši susisiekė su Vašingtonu.

Kapitonas pasakė: „Aš tikiu, kad jis (S. Kudirka — *Aut.*) nuoširdžiai nori pabėgti, — tačiau pridūrė: — Politinė situacija tokia, kad pageidautinas kitoks reiškinys".

Taigi amerikiečiai nusprendė grąžinti bėglį atgal: juk padorus žmogus nepalieka savo laivo.

Kudirka atsisakė vykdyti amerikiečių įsakymą kraustytis atgal, ir jo pasiimti į „Vigilant" denį pakilo buvę Simo draugai. Vėliau tai jam labai pravertė, kai reikėjo „kankinio" šlovės.

. . .Jau grįžęs į Vilnių, varčiau archyvine tapusią Simo Kudirkos bylos medžiagą, su kuria mielai supažindino teismo darbuotojai. Iš bylos puslapių, liudininkų parodymų iškilo paveikslas žmogaus, kuriam gyvenime nelabai sekėsi. Nors neblogai uždirbdamas, 1970 metais gavęs gerą butą, Simas Kudirka visą laiką buvo nepatenkintas.

Gal turėjo reikšmės tai, kad jis nekilo tarnyboje. Bet ko gi šiais laikais gali tikėtis vaikinas, net vidurinės nebaigęs? Radistą Simą, kaip matyt, erzino viskas: tvarka laive, viršininkai, o labiausiai, ko gero, nenusisekęs asmeninis gyvenimas. Ir jo širdyje kaupėsi kartėlis.

Atskirus mūsų gyvenimo trūkumus ar savo nesėkmes jis ėmė priskirti tarybiniam gyvenimo būdui — matyt, čia ne paskutinį vaidmenį suvaidino ir priešiškos mums užsienio radijo stotys.

Priešiškumas peraugo į tėvynės išdavimą norint jai pakenkti — o tai jau baudžiama įstatymu. Simas Kudirka dar prieš bėgdamas iš savo laivo sumetė, jog, aiškindamasis, kad bėgąs dėl asmeninių bėdų, gali būti nesuprastas, todėl pasiskelbė turįs politinių sumetimų. Kudirka buvo teistas pagal Lietuvoje galiojančius įstatymus.

. . .Visa tai aš suradau jo byloje. Tačiau „veiksnių" spaudoje buvau skaitęs, kad Simas Kudirka teisme drožęs „patriotinę" kalbą. O čia tos kalbos nebuvo — iš bylos lapų išryškėjo savo kaltę pripažįstąs žmogelis. . .

Jungtinėse Amerikos Valstijose tuo metu dėjosi štai kas. Apie incidentą jūroje spaudoje buvo paskelbta žinutė. Ir susidomėjo tie, kuriems nepatinka, kad gerėjo santykiai tarp Tarybų Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Savo trigrašį prikišo ir reakcinė emigracija. Juk jos propagandiniai malūnai jau seniai vos girgždėjo, trūkdami vandens lyg per didžiausią sausrą.

Taip prasidėjo akcija „Duokite mums Simą". Dešiniųjų jėgų spaudžiama, artėjant rinkimams, JAV administracija nubaudė savo jūrų karininkus, kurie sprendė neaiškaus bėglio likimą.

Tarybų Sąjunga pasielgė labai paprastai ir humaniškai: Simas Kudirka buvo paleistas iš kalinimo vietos. Beje, Kudirkai kalint, jo naivumą ir savotišką primityvumą pastebėjo profesionalai antitarybininkai, visų pirma A. Ginsburgas. Šis Vakarų emisaras turėjo specialius uždavinius — apie tai buvo rašyta tarybinėje centrinėje spaudoje. Ginsburgas bei jo „kolegos" ėmėsi Kudirką „šlifuoti".

Naivus, nelabai raštingas jūrininkas kaip tik ten gavo „idėjų", kurios po šiai dienai jį maitina pačia tikrąja to žodžio prasme.

Jam buvo leista ramiai ir be dramatinių epizodų kartu su žmona Genovaite, dviem vaikais ir jau labai senyva motina išvykti į jo svajonių šalį — Jungtines Amerikos Valstijas.

Atrodytų, odisėja baigta. Amerikiečiai taip į ją ir žiūrėjo. Kas kita — emigrantai. Kaip įprasta tokiais atvejais, jie iš karto gražiai patriotiškai susipešė. Įvairios organizacijos bei organizacijėlės, veikėjai veikėjėliai rovė vieni kitiems plaukų likučius, niekaip negalėdami sutarti: kas gi „išvadavo" Simą? Kam priklauso teisė lyg retą žvėriuką vedžioti bei vežioti jį, pristatinėjant publikai, garsinant save? Ne vienas miklesnių „veiksnių" jau tada sumetė, kad iš Simo galima uždirbti tiesiogine prasme.

. . .Tačiau vargšą Simą jo misijai reikėjo labai kruopščiai ruošti, prusinti! Į darbą buvo paleisti profesionalai raštininkai, gebantys iš degtuko priskaldyti vežimą. Taip buvo sukurta ištisa Simo „kančių" epopėja. Jis buvo skubiai mokomas būtiniausių frazių angliškai. . . Ištartos su baisiu akcentu, jos turėjo ypatingai veikti auditoriją.

Simui buvo surengtos kelionės po Ameriką. Visur jis pasakojo maždaug tą patį. Tiesa, kai už jį buvo parašytos knygos, Simas ėmė cituoti jų ištraukas — tai buvo laikinas išsigelbėjimas.

Ir, kaip visada atsitinka Amerikoje, pamažu Kudirka visiems pabodo. Jo nepamiršo tik keletas dabartinės Lietuvos šmeižtu mintančių žmonių — visų pirma Daiva ir Romas Keziai.

[Bus daugiau]

Puiki kokybė, patogumas dirbant, graži išvaizda—visa tai užtikrina gerą pirkėjų paklausą "Audrai"—dulkių siurbliui, kurį gamina Vilniaus elektrinio suvirinimo įrengimų gamybinis susivienijimas. Nuo metų pradžios apie 30 tūkstančių buitinių siurblių "Audra" išsiųsta vartotojams į visas sąjunginės respublikas.

Nuotraukoje: **kontrolierė V. Pauliukevičienė tikrina paruoštų išsiuntimui dulkių siurblių "Audra" kokybę.**

M. Baranausko nuotr.

Lietuvos profsąjungų pirmojo suvažiavimo šešiasdešimtmetis

Buvę Liaudies seimo atstovai. Iš kairės: 1. Kazys Petrauskas, 2. Janeklis Vinickis, 3. Marijonas Miceika, 4. Vladas Niunka [Liaudies seimo vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas, 5. Michalina Meškauskienė, 6. Juozas Grigalavičius.

E. Reklaičio nuotr.

1980 m. birželio 20 dieną Lietuvos darbo žmonės paminėjo reikšmingą savo socialinio išsivadavimo judėjimo istorijos įvykį—pirmojo profsąjungų suvažiavimo 60 metų sukaktį. Ta proga Vilniuje Respublikiniuose profsąjungų kultūros rūmuose įvyko iškilmingas profsąjungų aktyvo susirinkimas, kuriame buvo apžvelgtas profsąjungų nueitas veiklos kelias.

Respublikinės profsąjungų tarybos pirmininkas Algirdas Ferensas savo pranešime priminė, kad Lietuvos profsąjungoms pradžią davė dar 1888 metais Vilniuje suburtos savišalpos, vėliau kovos kasos. Jas Vilniaus darbininkai sukūrė tam, kad susirinktų bent kiek lėšų streikų dalyvių šeimoms, atsidūrusioms sunkioje būklėje, paremti. Kovos kasos veikė nelegaliai. Jų dalyviai kas mėnesį mokėjo nedidelį įnašą, o kilus ir užsitęsus streikui, iš tų lėšų buvo suteikiama pašalpa badaujančioms streiko dalyvių, kovos kasų narių, šeimoms.

Iš tų pirmųjų darbininkų savišalpos organizacijų po kelerių metų susikūrė pirmosios Lietuvos darbininkų profsąjungos. 1895 metais Vilniuje ėmė veikti stalių, 1896 m. siuvėjų 1897 m.—odininkų profsąjungos. Jeigu XIX amžiaus pabaigoje profsąjungos veikė nelegaliai, tai kilus 1905-1907 metų Rusijos revoliucijai profsąjungų skaičius žymiai išsiplėtė, jos nuo 1906 m. ėmė veikti legaliai. Profsąjungų nariai aktyviai dalyvavo revoliuciniuose įvykiuose, streikų kovoje dėl 8 valandų darbo dienos, dėl darbo užmokesčio padidinimo. Užėjus reakcijos metui caro valdžia persekiojo darbininkų profsąjungų veikėjus, o fabrikantai šalino juos iš darbo. Tačiau dirbę profsąjungose revoliucionieriai, marksizmo-leninizmo mokslo pasekėjai, vėl ir vėl atkurdavo suardytas darbininkų profsąjungas, mokydavo jas su pasiaukojimu vadovauti darbininkų streikų kovai.

Kai 1918 metais susikūrė Lietuvos Komunistų partija, ji stengėsi stiprinti darbininkų vienybę. Vietoje profsąjungų, sukurtų pagal religinį, nacionalinį požymį, komunistai kūrė profsąjungas, veikiančias pagal gamybinį požymį, t. y. siekė, kad vienoje įmonėje veiktų viena profsąjunginė organizacija, kuri galėtų sėkmingai vadovauti visų įmonės darbininkų bendrai kovai prieš išnaudotojus.

Profsąjungų skaičius ypač išsiplėtė 1918-1919 metų proletarinės revoliucijos Lietuvoje metu. Komunistai buvo šios revoliucijos organizatoriais ir vadovais. Daugiausia jų pastangomis Lietuvos miestuose ir miesteliuose buvo sukurta žemės ūkio darbininkų profsąjunga, kuriai priklausė daug dvarų darbininkų, taip pat odininkų, siuvėjų "Adatos" profsąjungos, maisto pramonės darbininkų, metalistų, stalių, geležinkelininkų, spaustuvių ir kitų pramonės šakų darbininkų profsąjungos.

Užsienio interventams ir vietos buržuazijai 1919 metais nuslopinus proletarinę revoliuciją, daugelis profsąjunginių organizacijų, nors ir persekiojamų, išliko. Nelegaliai veikusi Komunistų partija stengėsi sukurti bendrą vadovaujamąjį profsąjungų organą. 1920 metų birželio 20-22 dienomis Kaune pavyko sušaukti pirmąjį visos Lietuvos profsąjungų suvažiavimą, kurio apie 170 delegatų atstovavo 38 tūkstančiams narių. Jis priėmė komunistų pasiūlytas rezoliucijas, išrinko Profesinių sąjungų Centro biurą iš 15 narių. 12 šių narių buvo komunistai: B. Leonas-Pušinis, K. Matulaitis, P. Norkūnas, J. Pranckūnas, P. Šaparas ir kiti. Centro biuro pirmininku buvo išrinktas komunistas Kazys Dominas-Bangaitis.

Kovingos profsąjungų vadovybės organo sukūrimas buvo svarbus darbininkų indėjimo pasiekimas. Bet kaip tik dėl to jo pakęsti negalėjo valdantieji buržuazijos sluogsniai. Buržuazinė valdžia ėmė suiminėti kairiuosius profsąjungų vadovus, pačias profsąjungas uždarinėti, jų laikraščius konfiskuoti. Ji stengėsi, kad veikiančioms profsąjungoms vadovautų ne komunistai, o reformistai socialdemokratai, kurie vedė taikstymosi su buržuazija politiką. Reakciniai Lietuvos socialdemokratų partijos vadovai atėjo į talką buržuazijai: jie ėmė skaldyti profsąjungas, šalinti iš jų komunistus ir juos remiančius kairiuosius darbininkus, visaip trukdyti kairiųjų profsąjungų veiklai. Buržuazijos veikėjai ėmė kurti atskiras klerikalines profsąjungas. Tautininkai taip pat kūrė sufašistintas profsąjungas. Visomis šiomis priemonėmis buvo siekiama suskaldyti darbininkų klasės jėgas, susilpninti profsąjungas, kad jos nepajėgtų vadovauti darbininkų kovai dėl savo socialinio išsivadavimo.

Iškilmingame susirinkime dalyvavo pirmojo Lietuvos profsąjungų suvažiavimo delegatai mokytojas Jonas Kirlys, darbininkė Vaclova Jurgaitienė, buvęs profsąjungų nelegalaus Centro biuro pirmininkas Aleksandras Šimanas (vėliau Lietuvos žemės ūkio akademijos docentas). Jie savo kalbose vaizdžiai papasakojo, kaip buržuazija savivaliavo, kad tik suardytų tas profsąjungines organizacijas, kurios ryžtingai gina darbininkų reikalus ir kliudo fabrikantams be saiko išnaudoti darbo jėgą.

Buržuazijos savivalę likvidavo 1940 metų revoliuciniai įvykiai. Nuvertus fašistinį smetoninninkų režimą ir sukūrus darbo žmonių valdžią, pogrindyje veikusios profsąjunginės organizacijos birželio 28 d. išėjo į viešumą ir įsijungė į naujos socialistinės santvarkos kūrimą. Buvo sudarytas Lietuvos profsąjungų organizacinis Centro biuras (pirmininkas Juozas Stimburys), kuris ėmė vadovauti besiplečiančioms profsąjungų organizacijoms. 1941 m. pradžioje Lietuvoje jau daugiau kaip pusė visų darbininkų ir tarnautojų buvo profsąjungų nariai. LKP V suvažiavimo išvakarėse (1941.II.1) profsąjungoms priklausė daugiau kaip 185 tūkstančiai darbininkų ir tarnautojų. Ėjo profsąjungų Centro biuro Kaune leidžiamas dienraštis "Darbininkų žodis".

Hitlerinės Vokietijos okupacija 1941 metais nutraukė normalų profsąjungų veikimą. Išvadavus kraštą iš okupantų jungo, profsąjungos atsikūrė. 1945 m. liepos 3-6 d. Vilniuje įvyko antrasis Lietuvos TSR profsąjungų suvažiavimas, kurio delegatai atstovavo 117 tūkstančių profsąjungų narių. Suvažiavimas išrinko Lietuvos profsąjungų Centro Tarybą. Nuo 1949 metų ji pasivadino Lietuvos respublikine profesinių sąjungų Taryba, kurios pirmininkais iš eilės dirbo Balys Baranauskas, paskui Pranciškus Dobrovolskis, Kazimieras Mackevičius, o nuo 1977 metų—Algirdas Ferensas.

Socialistinės santvarkos sąlygomis profsąjungų vaidmuo visuomenėje iš esmės pasikeitė. Darbo žmonių tvarkomoje valstybėje, kurioje privatinė kapitalistų nuosavybė yra suvisuomeninta, profsąjungos tapo svarbia valstybės ir jos ekonomikos valdymo grandimi. Vadovaujamos Komunistų partijos, profsąjungos socialistinėje valstybėje padeda sudaryti valstybinės valdžios organus nuo vietinių iki Aukščiausiųjų Tarybų, įmonėse padeda organizuoti darbininkų socialistinį lenktyniavimą, kad laiku ir kokybiškai būtų įvykdyti gamybos ir darbo našumo kėlimo planai. Socialistinė valstybė pavedė profsąjungoms tvarkyti socialinio draudimo ir dirbančiųjų poilsio organizavimo reikalus.

Neseniai į profsąjungą priimti visi kolūkiečiai—apie 150 tūkstančių žmonių. Tarybų Lietuvoje žemės ūkio darbuotojų profsąjungai dabar priklauso daugiau kaip 490 tūkstančių narių. Ji tapo didžiausia respublikos profsąjungine organizacija. Tai naujas reiškinys kaimo dirbančiųjų gyvenime. Praktiškai dabar visi miesto ir kaimo dirbantieji įtraukti į aktyvią visuomeninę veiklą, padeda organizuotai spręsti gamybos ir kultūros kėlimo uždavinius.

1980 metų pradžioje Tarybų Lietuvoje iš viso veikė 21 profsąjunga. Kiekviena jų turi savo respublikinį komitetą. Profsąjungoms priklauso 1735550 narių, t. y. 99,4 procento visų dirbančiųjų. Jos išsiugdė puikius kadrus. Antai Tarybų Lietuvoje veikia 302 rajoniniai, miestų profsąjunginiai komitetai. 77,2 procento jų pirmininkų turi aukštąjį išsilavinimą, o 22,8 procento—vidurinį išsilavinimą. 56 procentai komitetų pirmininkų yra moterys.

Kaip ir seniau, profsąjungos rūpinasi, kad darbininkai ir tarnautojai dirbtų saugiomis, sveikatai nekenksmingomis sąlygomis. Kolektyvinėse darbo sutartyse, kurias profsąjungų vadovai kasmet pasirašo su įmonių administracija, visada numatomos lėšos darbo apsaugai gerinti.

Profsąjungos tvarko kurortuose esančias sanatorijas, poilsio namus. Kasmet juose gydosi ir poilsiauja apie 62 tūkstančius dirbančiųjų. Moksleiviams 1980 metų vasarą įrengta 1450 įvairių stovyklų, kuriose pailsės daugiau kaip 170 tūkstančių vaikų.

Kultūriniams dirbančiųjų poreikiams tenkinti profsąjungos išlaiko nemaža klubų, bibliotekų, raudonųjų kampelių, organizuoja meno saviveiklą. 1980 metais meno saviveiklos kolektyvuose aktyviai dalyvavo apie 130 tūkstančių dirbančiųjų.

Iškilmingo susirinkimo dalyvius pasveikino profesinių technikos mokyklų moksleivių delegacija. Ji pranešė, kad po antrojo pasaulinio karo Tarybų Lietuvoje šios mokyklos parengė 340 tūkstančių kvalifikuotų darbininkų įvairioms liaudies ūkio šakoms. Tai ištisa naujoji darbininkų klasės pamaina. Profsąjunginio judėjimo veteranus iki ašarų sujaudino delegacijos pareikšta padėka už jų pasiaukojamą veiklą sunkiais buržuazijos viešpatavimo metais, už gausias aukas, sudėtas ginant darbo žmonių reikalus.

Respublikinių profsąjungų kultūros rūmų foje yra ekspozicija, skirta mirusių profsąjunginio judėjimo aktyvistų atminimui. Memorialinis užrašas skelbia: "Lietuvos profsąjunginio judėjimo veikėjai—revoliucionieriai. Jie didvyriškai kovojo už darbininkų klasės reikalus sunkiais buržuazijos viešpatavimo metais". O žemiau marmuro lentelėse išrašytos 48 Lietuvos profsąjunginio judėjimo aktyvistų pavardės su kraštutinėmis jų gyvenimo datomis. Dvidešimt du iš jų žuvo nuo klasinio priešo smurto ir jų intrigų: buvo sušaudyti, mirė kalėjimuose, negavę medicinos pagalbos, žuvo kovodami su fašistais okupantais fronte ar partizanų būriuose. Memorialinėse lentose aukso raidėmis žėri užrašai: Henrikas Baratinskas (1918-1937), Rapolas Čarnas (1900-1926), Juozas Garelis (1900-1940), Juozas Greifenbergeris (1898-1926), Bronius Grigas (1912-1938), Martynas Jonelaitis (1889-1941), Aizikas Lifšicas (1904-1943), Petras Makelis (1901-1941), Povilas Malinauskas (1913-1942), Icikas Meskupas-Adomas (1907-1942), Povilas Norkūnas (1894-1941), Bronius Paukštys (1900-1938), Petras Pajarskis Karolis Petrikas (1906-1941), Karolis Požela (1896-1926), Jonas Pševalskis (1901-1944), Povilas Šaparas (1884-1941), Jonas Vilčinskas (1893-1937), Stasys Volkovičius (1894-1942) ir kiti. Memorialinėse lentose yra taip pat profsąjunginio judėjimo veteranų pavardės: Baleslovas Baranauskas (1902-1975), Viktoras Brigmanas (1884-1972), Andrius Domaševičius (1865-1935), Kazys Cominas-Bangaitis (1897-1971), Ignas Gaška (1891-1973), Jonas Kubickis (1882-1949), Kazys Matulaitis (1885-1932), Kazys Preikšas (1903-1961), Bronius Pušinis (1888-1967), Antanas Snieckus (1903-1974), Juozas Stimburys (1889-1975) ir kiti. Memorialinėse lentose yra ir buvusių Amerikos darbininkų judėjimo dalyvių pavardės: Julius Daubaras (1884-1943), Pranas Eidukevičius (1869-1926).

Tarybų Lietuva gerbia ir šventai saugo darbininkų ir visų darbo žmonių išsivadavimo kovos tradicijas.

K. Šarmaitis

Tarybų Lietuvos naujienos

[Miestų ir rajonų laikraščius pasklaidžius]

Už švarią jūrą

Specialistai sako, kad į jūrą patekęs vienas kilogramas mazuto gali padengti kenksminga plėvele kvadratinį kilometrą vandens paviršiaus. Prieš keletą metų Valstybinio žvejybos laivyno projektavimo instituto Klaipėdos skyrius pradėjo kurti separatorius iš laivų išpumpuojamam vandeniui valyti.

Konstruktoriai dirba išradingai ir kruopščiai. "Tarybinė Klaipėda" praneša, kad bandomieji pavyzdžiai buvo patikrinti ne tik stenduose, kaip to reikalauja tarptautinės normos, bet ir praktiškai, laivuose.

Po bandymų klaipėdiečiai dar patobulino savo separatorius, sukūrė naujus jų variantus. Vakarų laivų remonto įmonė jau pradėjo juos gaminti. Netrukus Klaipėdoje sukonstruoti separatoriai pradės jūrų vandenų švaros sargybą.

Puošiami visuomeniniai pastatai

Daugelio Panevėžio miesto mokyklų interjerą puošia vietinių dailininkų kūriniai—L. Gudaitienės gobelenai, J. Lebednyko metalo plastika, A. Vitėno ir V. Vildžiūnaitės-skulptūros. Dailininkė E. Taločkienė vaisingai gražina vaikų ikimokyklines įstaigas. "Ekrano" gamyklos darbininkams S. Stasiūnas nutapė pano, o E. Jasiūnaitė sukūrė gobeleną. Dailininkų kūrinių yra Viešojoje bibliotekoje, "Nevėžio" viešbutyje, Civilinės metrikacijos biure ir kitose miesto visuomeninėse įstaigose.

Panevėžio dailininkų sekcija ir jaunųjų dailininkų susivienijimas turi per 40 narių. Beveik visi jie, rašo "Panevėžio tiesa", aktyviai puošia savo miestą.

Lelio keliauninkės

Iš įvairių spektaklių—M. Kudarauskaitės "Gintaro legendos", F. Jakubausko "Saulės miesto", Z. Popravskio "Katinėlio M.tiko" ir kitų—Panevėžio lėlių teatras paruošė programą "Lėlės šoka ir dainuoja". Su šia programa jie buvo iškeliavę į Vokietijos Demokratinę Respubliką.

"Panevėžio tiesa" primena, kad tai jau ketvirtoji šių lėlių išvyka į užsienį.

Brandūs dešimtmečiai

Utenos dainininkai jau dešimt metų džiugina meno mylėtojus brandžiais koncertais. Vyrų chorą lydi sėkmė ne tik rajono bei zoninėse, bet ir respublikinėse apžiūrose bei konkursuose. Kolektyvui suteiktas liaudies choro "Aukštaičiai" vardas. Jie su pasisekimu koncertavo Vilniuje, Klaipėdoje, Palangoje, kituose respublikose miestuose, dainavo per televiziją, pabuvojo Vokietijos Demokratinėje Respublikoje. Dabar choras, rašo "Lenino kelių", savo repertuare turi per 70 dainų.

O kapsukiečiai pažymėjo savo rajoninių kultūros namų agitmenininės brigados dešimtmetį. R. Kašausko vadovaujami, šmaikštaus žodžio meistrai kasmet paruošia naują programą, jau surengė beveik pusantro šimto koncertų. "Naujasis kelias" primena, kad "Tiesos" laikraščio prizo konkursuose kapsukiečių agitmeninė brigada dvejus metus buvo pripažinta absoliučiai geriausiu kolektyvu, tris kartus užėmė pirmąsias vietas.

Muziejaus darbo barai

Platėja turistų ir poilsiautojų srautas į gražias Anykščių apylinkes, į čia įsikūrusį A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinį muziejų. Praėjusiais metais, primena "Kolektyvinis darbas", muziejų aplankė daugiau kaip tūkstantis ekskursijų, nemažai pavienių poilsiautojų. Maždaug pusė jų nuvyko ir į J. Biliūno sodybą Niūronyse.

Muziejus dabar turi per 8 tūkstančius pagrindinio fondo eksponatų. Jie kelia didelį lankytojų susidomėjimą, o mokslo ir kultūros darbuotojai, studentai naudojasi muziejaus turtais kūrybiniams darbams, studijoms.

Miesteliai "renkasi" į Rumšiškes

Liaudies buities muziejuje prie Kauno marių pradėtas statyti "miestelių miestelis", kuriame lankytojai galės susipažinti su senųjų Lietuvos miestelių etnografiniais bei socialiniais savitumais, architektūra ir buitimi. Dauboje tarp Dzūkijos ir Žemaitijos sektorių, praneša "Kauno tiesa", trijų hektarų plote jau auga pirmieji pastatai—užvažiuojamieji namai ir arbatinė.

Ruošiant etnografinio miestelio projektą, specialistams labiausiai pasitarnavo Eržvilkas ir Alsėdžiai. Abu šie apylinkės bei kolūkio centrai—vienas Jurbarko, kitas—Plungės rajone—yra vieni būdingiausių mūsų krašto senovės miestelių. Tuo tarpu atskirų pastatų prototipai parinkti iš įvairių respublikos kampelių: gaisrinė iš Varduvos, krautuvininko namas iš Telšių, arbatinė iš Šeduvos, paštas iš Turgelių, valsčiaus pastatas iš Butrimonių, mokykla iš Plokščių, vaistinė iš Girkalnio ir t. t.

Dešimt liaudies kolektyvų

Beveik pusantro šimto jaunųjų meno mėgėjų telkia Jūros prekybos uosto kultūros namų vaikų choreografinis kolektyvas, kuriam vadovauja Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetų auklėtinė, LTSR meno saviveiklos žymūnė Irena Gelgutienė. Už gražius šokius, aktyvią koncertinę veiklą, glaudžius ryšius su kitų brolių respublikų mažaisiais šokio mylėtojais klaipėdiečiams neseniai suteiktas vaikų choreografinio liaudies kolektyvo "Inkarėlis" vardas.

"Tarybinė Klaipėda" primena, kad "Inkarėlis"—dešimtasis liaudies kolektyvas uostamiestyje.

Sodininkystės muziejus Vytėnuose

Buvusiuose Vytėnų bandymų stoties rūmuose steigiamas respublikinis Sodininkystės muziejus. Bandymų stoties mokslininkai sukaupė daug eksponatų, parodančių kokia buvo mūsų krašto sodininkystė ir daržininkystė senovėje, kokia ji dabar ir kokia jos ateitis.

Muziejus užims dvi dideles sales. Ekspoziciją ruošia Kauno "Dailės" kombinato dailininkai. "Komunizmo vėliava" rašo, kad jie dabar daro stendus, įvairias diagramas, grupuoja fotonuotraukas. Pastarųjų čia bus apie tris šimtus. Atskiras stendas skiriamas įžymiam mūsų krašto gamtininkui Tadui Ivanauskui.

Parinko A. Petrauskas

● 60 AMŽIŲ MIESTAS

Už kelių kilometrų į rytus nuo Kairo rastas prieš 60 šimtmečių Egipte klestėjęs miestas. Specialistai mano, jog tai senoji Egipto sostinė — Onas.

Kasinėjant rasta miesto statinių sienų, kolonų, daugybė akmens plytų su hieroglifais ir gyvulių, paukščių atvaizdais. Senovės Egipto valdovų ir didikų gyvenimo scenomis. Kai kuriuose jų labai aiškūs kartušai su istorikams nežinomo faraono vardu. Rasta kelių vėlesnio laikotarpio šventyklų griuvėsių, įvairių epochų keramikos.

Stebina senovės puodžių ir akmens raižytojų meistriškumas. Primityvialis įrankiais jie sukūrė puikius figūrų ir veidų reljefus, — rašoma žurnale „Azija i Afrika segodnia".

"Žvakė"—taip pavadintas šviestuvų komplektas, kurį pradėjo gaminti Panevėžio elektrotechnikos gamykla. Sietynai ir toršerai, sieninės ir stalinės lempos, stilizuotos pagal XVIII, XIX amžiaus madą, patiks pirkėjams. Šiemet įmonė pagamins daugiau kaip 13 tūkstančių tokių šviestuvų.

Nuotraukoje: **normuotoja J. Minkevičiūtė demonstruoja naujus šviestuvus.**

A. Dilio nuotr.

KANADOS ŽINIOS

Montreal, Que.

Praėjusią savaitę mūsų Moterų Klube įvyko išvažiavimas. Jame narės įėjo nemokamai, o pašaliniai mokėjo po $5. Šią išvyką suorganizavo klubo pirmininkė Ada.

Išvažiavimas įvyko Upper Canada Village. Pamatėme, kaip prieš 114 metų Kanados žmonės gyveno, kokius drabužius vilkėjo, kaip verpė ir audė ir kaip tvarkė visą namų ruošią. Ten yra daug senoviškų daiktų, bet visko negalima apeiti—ilgos distancijos ir reikia stiprių kojų.

Su mumis važiavo mūsų viešnia iš Tarybų Lietuvos Danutė Šumskienė. Aš norėjau Danutei pasigirti apie mūsų Kanados senovines grožybes, o ji man sako: Perdaug nesigirkite, atvažiuokite pas mus į Lietuvą, ir pamatysite kaip puikiai įrengtas Lietuvos senovės kaimas". Ji sako, nelabai galite pensininkai važinėti autobusais, kurie kainuoja $5 ir daugiau, o pas mus užsimoki 7 kapeikas ir važiuoji.

Maistas ten labai brangus. Aš nuėjau nusipirkti duonos ir sužinojau, kad $1.25 už svarą. Patarčiau tiems, kurie važiuos, vežtis savo valgį.

Linksma buvo važiuoti, nes turėjome gerų dainininkų. Mūsų pirmininkė dabar vieši Lietuvoje, bet kai ji grįš, tai manome suruošti kitą pikniką.

* * *

Mūsų Kanados paštas veikia labai netvarkingai. Kartais praeina 15 dienų, kol iš Toronto laiškas pasiekia mus Montrealyje. "Laisvę" gauname už kelių savaičių. Draugės Mizarienės "Krislai" man labai patinka—raginu visus juos skaityti.

Draugai, nepamirškime paremti "Laisvę" per vasarą, kada jegos sumažėja. Lai mūsų "Laisvė" gyvuoja dar ilgai, ilgai.

P. B. Grandma

Kauniečiai ja pilniausiai pasitiki

Nuotraukoje: **N. Baranauskaitė [centre] kartu su darbo draugėmis.** T. Žebrausko nuotrauka

Su Kauno "Drobės" vilnos fabriku susiję daug atmintinų įvykių verpėjos Natalės Baranauskaitės gyvenime. Čia ji pradėjo darbo kelią, tapo komjaunuole, po to—partijos nare, gera specialiste. Kauniečiai ją išrinko TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputate.

Į įmonę Natalė atėjo prieš dešimtį metų. Vyresnieji draugai ne tik padėjo merginai įvaldyti profesiją, bet ir išmokė ją gerbti darbą, atsakingai žiūrėti į patikėtas pareigas. N. Baranauskaitė mokėsi kvalifikacijos kėlimo kursuose, pažangios patirties ir ekonominio švietimo mokyklose, neakivaizdiniu būdu baigė Lengvosios pramonės technikumą. Dabar jau treti metai Natalė mokosi Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Kauno filialo ekonomikos fakulteto vakariniame skyriuje.

Nežiūrint darbo, mokymosi, N. Baranauskaitė atsakingai žiūri į visuomeninę veiklą. Labai nuoširdžiai N. Baranauskaitė vykdo garbingą TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatės misiją.

ALFONSAS MALDONIS

MOTINOS VAIKŠTU PO ŽEMĘ

Lyg nusiaubtas derlius ankstyvas
Jie tapo visi nebūtim.
Vien motinos mato juos gyvus,
Su rankom, plaukais ir akim.
Vien motinos eina be galo
Jų vaikščiotais žemėj takais,
Jos vienos besėdi už stalo
Su žuvusiais savo vaikais.

O jie — vien žemė didžiulė
Visų pasaulio šalių.
Jie guli, jie guli ir guli
Po juodžemio vualiu.
Jiems niekuo nelemta išplaukti,
Ant jokios vagos ar bangos,
Jiems nieko nereikia laukti —
Nei karo, anei taikos.

Medaliai jų misinginiai
Prie dulkės teprisegti.
Galvojo, kad jie paskutiniai,
Bet buvo po jų ir kiti, —
Iaugę į smėlį, į klintį,
Išdeginti ugnimi,
Po trisdešimt metų auginti,
Akimirkom prarandami.

Jie — laisvė tavoji, Tėvyne,
Jie — tavo kova ir drąsa.
Tebūna jie tau paskutinė
Taip gesus akių šviesa.
Palaiminк mūs sąžinę ramią
Ir taikų pasaulį. Jame
Mūs motinų melsi — po žemėm,
O motinos vaikšto žeme...

Pluoštas komentarų

ALISĖ JONIKIENĖ

ČIA LYG SPROGUS BOMBA

Birželio 20 d. New Yorke lankėsi Tarybų Sąjungos Tarybinio Taikos Komiteto delegacija—viso devyni vyrai. Svečiams aprodinėti miestą buvo pavesta New Yorko Miesto Tarybos nariui: Gilberto Gerena-Valentis, Bronxo atstovui. Jis delegacijai parodė savo balsuotojų apylinkę.

Tai apylinkė kur, kaip visas svietas žino, didžiumoje gyvena skurdžiai; namai apgriuvę, po šiukšlyną bėgioja žiurkės. Prieš dvejus metus prez. Carteris čia pavaikščiojęs pažadėjo federalinės valdžios finansinę pagalbą Bronxą iš griuvėsių ir šiukšlių atstatyti. Bet kaip visi kiti jo pažadai, šis pasiliko tik pažadu.

Apžiūrėjus tuos griuvėsius ir šiukšlyną, vienas svečias kitiems pašnibždėjo:

"Atrodo lyg kas nors čia būtų įmetęs bombą . . ."

Palydovas per tarybinius svečius kreipėsi su prašymu, kad Tarybų Sąjungos vyriausybė paskirtų penkis bilijonus dolerių pagalbos Bronxui atstatyti.

Paskaičius šią žinia prisiminė tie laikai, kada Tarybų Sąjungos miestai buvo sugriauti blogiau už Bronxą, namai paversti į šiukšlyną, ne ko kito kaip baisaus karo. Bet kapitalistinės šalys, įskaitant ir Jungtines Valstijas, atstatyti negelbėjo, bet bandė ir likusias sienas nuversti.

BEDARBIŲ DAUGĖJA

Sėdėsi prie TV per dieną ir veik kas valandą girdėsi, kad čia ir čia, ta ir kita dirbtuvė užsidaro ir tiek ar tiek darbininkų paleidžia iš darbų.

New York Times neseniai pranešė, kad šių metų vasario mėnesį vien N. Y. mieste buvo 292,000 nedirbančių, daugumoj jaunimo. Kiek jų šiandien yra—klausimas.

Pastaromis dienomis į šią šalį prigužėjo milijonai pabėgėlių iš Kubos. O jie juk atvažiuodami neatsivežė darbų.

Iš vėliausiai atvykusiųjų apie 3,000 apsigyveno Los Angeles mieste, kur jau ir dabar jų buvo arti 100,000. Čia jie nelabai draugiškai sutikti meksikiečių, kurie tvirtina, kad valdžia tik atvykusius kubiečius visaip šelpia, jie greit gauna darbus, o meksikiečiai priversti atvykti nelegaliai ir gyventi slaptai. Jie sunkiai dirba gaudami mažiau algos. Tas blogai nuteikia juos prieš kubiečius.

Ne kitaip ir su juodaisiais. Jie irgi jaučiasi nustumti. National Urban League prezidentas apie tai išsireiškė sekamai:

"Mes leidžiame milijonus dolerių šelpimui atvykusių pabėgėlių, kuomet čia turime žmonių, kuriems reikia namų, kuriuos tenka maitinti, kuriems reikia darbo, bet juodieji lieka pastumti į šalį".

Ekonominė padėtis verčia visus kovoti už duonos kąsnį. Tarp tų skirtingų rasių. Ateityje galime susilaukti konfliktų. Tik žymiai sutrumpintos darbo valandos dalinai gali reikalus pagerinti. Prie to, prezidentai ir kiti valdininkai turės atkreipti dėmesį į galimą iškilti karą šioje šalyje, vietoje ieškoti jo kitose šalyse.

PRISIMENA TUOS LAIKUS

Gavau laišką iš Chicagos. Rašo drg. Martha Marquardt, buvusi Plečkaitienė. Ji sakė:

"Brangi ir Miela
Alesiuke Jonikiene:

"Taip, ir aš seniai pasigendu jūsų malonių laiškų . . . Brangi Jonikiene, daug kartų galvojau tuos pereitus laikus, liūdnus ir linksmus, kaip būdavo susirenkame tiek daug draugų ir draugių, pilni energijos, rodos, kad kalnus nuversime . . . Atsimenu kaip sueidavome į "Vilnies" salę pasitarimams apie tą baisųjį nedarbą. Atmenu kaip atėjo trys nežinomi vyrai ir mus ten susirinkusius puolė. Nežinau ką jūs pasakėte, tai tuoj puolė jus. Vienas jaunas žmogus nusimetė švarką ir sako: "Imkite mane . . . duokite man darbą, mano šeima miršta badu! Tie susigėdijo, ir nieko nearėstavo . . . ."

Dar šį bei tą prisiminus drg. Marquardt baigia, pranešdama, kaip ir dabar moterys kartą į mėnesį susirenka į Moterų Klubo susirinkimus ir aptaria bėgamuosius reikalus, ypač palaikymą "Vilnies", be kurios nei anais laikais nei šiais būtų sunku susiorganizuoti veikimui, nors ir svarbiausiais reikalais.

Tenka palinkėti "Vilnies" štabui geros sveikatos, o rėmėjams nepaskūpėti keleto dolerių (kiek kas išsigali) kad "Vilnis" ilgai gyvuotų.

Beje, drg. Marquardt irgi skundžiasi bloga sveikata. Laikykis, Mortule! Tavo ilgų metų patyrimas pažangioje veikloje ir šiandien labai reikalingas!

Tarybų Lietuvoje kasmet gimsta apie 500 dvynių. Kaip jie auga, kokiomis ligomis—vienodomis ar skirtingomis serga? Atsakymai į šiuos klausimus padės medikams atskleisti susirgimų paveldimumo paslaptis, jų atsiradimo priežastis.

Lietuvoje pradėta tirti dvynukus su reumatiniais susirgimais. Šiuos genetinius tyrimus pagal tarptautinę programą vykdo Eksperimentinės ir klinikinės medicinos mokslinio tyrimo instituto bei Vilniaus respublikinės "Raudonojo kryžiaus" ligoninės specialistai.

Nuotraukoje: **instituto vyresnioji mokslinė bendradarbė G. Žukienė nuolat stebi dvynukes Iriną ir Kristiną Jančevskaites.** A. Sabaliausko nuotr.

JUOS VADINA LIETUVININKAIS

Šių metų pradžioje Klaipėdoje, Statybos tresto kultūros ir technikos rūmuose, buvo atidaryta įdomi, sakyčiau, unikali foto-paroda—šio miesto foto-menininkas, dirbantis Eltos fotokorespondentu, Bernardas Aleknavičius pasirodė su ekspozicija, pavadinta "Lietuvininkai". Ilgoką laiką B. Aleknavičius fotografavo lietuvius, kurie gimė buvusiame Klaipėdos krašte ir vadinami lietuvininkais, (kaip ir kadais buvusios Mažosios Lietuvos arba Rytprūsių beveik išnykę lietuvių palikuonys). Šie žmonės pagal istorinę tradiciją vadinami lietuvininkais, jų gyvenimo būdas, papročiai, kultūra, psichologija, iš dalies net kalba formavosi vokiečių įtakoje. Gyvendami žemėse, kurias valdė vokiečiai, jie sunkiai kovojo už savo tautinę gyvybę, prievarta germanizuojami, hitlerininkų persekiojami, negailestingai draudžiant bet kokias lietuviškas apraiškas, kultūrą ir kalbą, skleidžiant "prūsiško", militaristinio "patriotizmo" dvasią. Hitlerininkų valdymas praktiškai sunaikino lietuvybę buvusiuose Rytprūsiuose, o paskutiniai lietuvininkai buvo prievarta išgabenti besitraukiančios hitlerininkų kariuomenės (tai rodo ir M. Jankaus bei jo šeimos likimas). Okupuojant naciams Klaipėdos kraštą, ji daugelis lietuvių buvo priversti apleisti; likusieji, dažnai auklėti vokiškojo militarizmo dvasioje ir prievarta traktuoti vokiečiais, paliko gimtąsias žemes bėgant Hitlerio kariaunai iš Lietuvos.

Šiandien buvęs Klaipėdos kraštas—lietuviškesnis negu bet kada buvo per eilę šimtmečių—ne tik pavardėmis, tautine žmoniu kilme, bet ir tautine kultūra, kalba, dvasia. Klaipėda, Šilutė, Priekulė, Pagėgiai, Rusnė, Viešvilė, Smalininkai ir kitos vietovės yra dabar organiška visos Lietuvos dalis, kuri neturi etnografinių skirtumų, nes ją tvirtai atlietuvino visa mūsų krašto žmonės, ypač žemaičiai. Mažoji Lietuva kaip ir Klaipėdos kraštas, tėra likę istorinėmis sąvokomis. Ir dabartiniai rajonai, į kurių teritoriją įeina buvusios Klaipėdos krašto žemės, tarytum ištrynė to krašto sienas: Klaipėdos rajono centru yra žemaitiškieji Gargždai, šiam rajonui priklauso Endriejavas, lakūno S. Dariaus gimtieji Judrėnai, Šilutės rajonas irgi įsiterpia toli į Žemaitiją, jo teritorijoje yra Žemaičių Naumiestis, Vainutas, na, o buvę Klaipėdos krašto miesteliai Viešvilė ir Smalininkai dabar priklauso Jurbarko rajono "jurisdikcijai". Taigi, Klaipėdos krašto, kaip etnografinės ir istorinės realybės, visai pagrįstai, natūraliai nebeliko. Vis tik jau 35 metus mūsų pajūris yra organinė visos Lietuvos dalis.

Tačiau to įdomaus, savito indėlio, kurį įnešė į visą mūsų kultūrą šimtmečiais nuo mūsų krašto valstybinėmis sienomis atskirti lietuvininkai, neužmirštame. Krašto istorija ir etnografija turtingai reprezentuojama, pavyzdžiui, Klaipėdos muziejuje. Klaipėdiečių senoji etnografija—folkloras ir drabužiai—savitai atsiskleidžia garsiosios Povilo ir Dalios Mataičių Liaudies muzikos teatro grupės programoje. Galima priminti "Lituanistinėje bibliotekoje" išėjusią "Lietuvininkų" knygą. Daug įdomių publikaciju Mažosios Lietuvos kultūros praeities klausimais paskelbė ir turtingos medžiagos surinko jaunas Vilniaus universiteto dėstytojas Domas Kaunas. Žodžiu, lietuvininkų tema yra gyva, naujomis lietuviškos kultūros klestėjimo sąlygomis naujai atsiskleidžianti ir praturtėjanti.

Gyva toji tema ir tuo, jog dar tebesama buvusiame Klaipėdos krašte pačių lietuvininkų. Hitlerininkai, besitraukdami iš pajūrio, stengėsi iškraustyti iš to krašto į Vokietijos gilumą ir visus likusius lietuvininkus. Dalis jų išvyko, siekdami susijungti su išblaškytais šeimų nariais arba staiga pasijutę artimesni juos ilgus amžius valdžiusiems vokiečiams, į Vakarų Vokietija. Tačiau, nepaisant revanšistų pastangų, liko nemaža lietuvininkų, kuriems brangiausia yra gimtoji žemė ir jų organiškas ryšys su visa savo tauta. Žinoma, "antitarybininkai, besiskardeną "patriotais", norėtų, kad visi lietuvininkai paliktų gimtąją žemę, tada jie daugiau galėtų blogai šūkauti prieš dabartinę Lietuvą. (Kad jiems rūpi ne Lietuvos kultūra ar žmonės, o tik savo politinis biznis, vardan kurio aukotų ir Lietuvos, ir jos žmonių interesus, yra labai daug. Na, kad ir prisiminkime istoriją su V. Daunoro pernykščiais koncertais Amerikoje: akivaizdžiausiai pamatėme, jog "vaduotojams" nusispjauti į didelį lietuvių talentą, jog jiems reikalingas tik žmogus, kuris galėtų jų juodam darbui tarnauti; jei didis menininkas lieka ištikimas Tėvynei ir jos kultūrai, jis piketuojamas ir šmeižiamas, nes tiems savos tautos priešams geriausiai tiktų jo sužlugdymas, pavertimas varganu, nuo jų malonės priklausančiu "disidentu"—bet tai būtų atskira tema, toliau prisidedanti prie baisiai priešiško savo tautai nacionalistų veido atskleidimo).

Taigi, lietuvininkai gyvena ir dirba Tarybų Lietuvoje, savaip įsiliedami į jos visuomenines ir kultūrines pastangas. Tai ir primena, labai savitai ir vertingai papildydamas lietuvininkų temą, B. Aleknavičius. Jis ilgą laiką ieškojo ir fotografavo lietuvininkus, surinkdamas kartu apie juos biografinę medžiagą. Jo parodoje "Lietuvininkai" pro mūsų akis praslenka visa eilė įdomių, savitų žmonių portretų.

Kaip rašo kuklaus parodos katalogo įžangoje Domas Kaunas, šiandien Tarybų Lietuvoje gyvena nemažas būrelis lietuvininkų: "Tai pamariečiai, mūs Klaipėdos krašto žmonės. Jų gal bus apie 5-7 tūkstančius. Tikslios statistikos nėra ir vargu ar ji jau bereikalinga. Šie lietuvininkai seniai vadina save lietuviais, dauguma jų išsibarstė tarp žemaičių ir aukštaičių, gyvenimo būdo ir buities kultūros požiūriu prarado esminius etnografinius ypatumus. Tačiau mes privalome sukaupti ir išsaugoti ateities kartoms kuo daugiau žinių apie juos". To tikslo siekia ir B. Aleknavičiaus foto paroda.

Organizuota minima ekspozicija savitai—fotodiptichais, kur greta portreto yra pateikiama ir atitinkamos dvasios Klaipėdos krašto gamtos ar aplinkos nuotrauka: žvejų tinklai, klaipėdiečių namai, kapinaitės, marių bangos, ariami laukai, valtys, pastatai ir t. t. Tai suteikia ekspozicijai ypatingos etnografinės nuotaikos.

Būdingi žmonių vardai ir pavardės: Mikelis Engelinas, Richardas Ramonaitis, Augustas Deivilaitis, Erčius Jurgenaitis, Barbora Enzinaitė, Hansas Kavolis, Fricas Jakaitis, Vilius Gelžius ir pan. Pavardės—ryškiai lietuviškos su "klaipėdietišku atspalviu", o tokių tautinių, populiarių Lietuvoje vardų, kaip Mindaugas, Gediminas, Vytautas ar kt., neužtiksi . . . Idomiai skamba profesijų pavadinimai: lankininkas, žvejikė (greta—žvejo), medininkas . . . Dažnas ten, kur gimė, visą amžių ir pragyveno. 1882 m. Nidoje gimęs žvejys Mikelis Engelinas ten ir mirė 1972 m. Jonas Eglinis, taip pat žvejys, visą gyvenimą (1888-1972) praleido Karklininkuose. Žvejys Fricas Jakaitis (1908-1972) visą gyvenimą praleido Pervalkoje. Tokiu gimtosioms vietoms amžinai ištikimų lietuvininkų tebegyvena Klišiuose, Protniškėse, Karklininkuose, Pervalkoje, Skirvytėlėje, Diegliuose, Vabaluose ir kitur. Kai kurie jų, apleidę gimtąsias vietas, įsikūrė Klaipėdoje, Šventojoje (vis tiek prie jūros!), Priekulėje arba persikėlė iš vieno pamario kaimo į kitą. Pavyzdžiui, Tomo Mano namelio statytojas žvejys Vilius Barkaitis iš Purvynės gyvena dabar Ventės rage. Yra ir į Lietuvos gilumą persikėlusių klaipėdiečių. Yra ir mūsų kultūros gyvenime iškilusių lietuvininkų; įžymioji rašytoja Ieva Simonaitytė, nuolatos grįždavusi vasarų leidi į Priekulę, Kaune dirbantis botanikas Ervinas Purvinas, klaipėdiškis chirurgas Osvinas Kybrancas, kilęs iš Pagėgių, liaudies menininkė Lidija Meškaitytė iš Antšvenčių ir kiti. Populiarus yra žvejys, Lietuvos TSR nusipelnęs pramonės darbuotojas Erčius Jurgenaitis iš Skirvytėlės, plačiai žinomas tolimojo plaukiojimo kapitonas Vilius Pakalniškis, gimęs Klaipėdoje 1930 m. ir t. t. Fotografas nurodo, kada ir kur fotografuotas kiekvienas jo parodos personažas.

Idomūs, saviti, mieli veidai! Juos įamžindamas, B. Aleknavičius ne tik atskleidė žmogiškąjį lietuvininkų grožį, bet ir atliko didelį kultūros darbą. D. Kaunas šitaip apibūdina parodos kataloge jo darbą: "Jo sukaupta etnografinė, kraštotyrinė medžiaga domina ir mokslo žmogų: etnografą, kalbininką, kultūros istoriką. O kaupia jis tą medžiagą su pasišventimu, subtilia nuojauta bei giliu pamario praeities ir dabarties pažinimu. Jo surinktos etnografinės medžiagos, ypač fotografijų archyvas, jau šiandien turi nemažą mokslinę reikšmę. Tai, ką matome šioje parodoje, tik nedidelė didelio darbo dalis".

Verta apie šį žmogų sužinoti ir užsienio lietuviams.

V. Užgirys

Nusišypsok!

— Sveikas! Juk jau 10 metų nebuvom susitikę. Kaip einasi? Kokie rūpesčiai namie?

— Ačiū. Viskas eina neblogai. Rūpesčiais su žmona pasidaliname. Ji rūpinasi vaikais ir manimi, o aš auksine žuvele.

o o o

Jis: Aš manau, kad jau turiu eiti. Jūs nepyksite perdaug už sutrukdymą?

Ji: Visai ne. Aš esu graboriaus pagelbininkė ir esu pripratusi sėdėti su negyvėliais.

o o o

— Žiūrėkite, kai atvykau į New Yorką, tai ant savo kūno turėjau tik vieną nusitrynusį švarką.

— Tai niekis. Įsivaizduok, kai aš atvykau į New Yorką, tai buvau visai nuogas.

— Taip negalėjo būti!

— Aš esu čia gimęs.

REIKALINGA

LDS ieško pagelbininkės (arba pagelbininko) LDS Centro sekretorei. Šioje pozicijoje reikalinga kiek nors žinoti lietuvių kalbą ir rašybą, turėti supratimą apie knygvedystę. Darbas reikalauja, kad asmuo būtų malonaus budo ir norintis gerai atlikti paimtą darbą.

Šiuo reikalu kreipkitis į LDS centrą, 104-07 102nd St., Ozone Park, New York 11417. Telefonas: 212-641-6699.

WANTED

An individual with take-charge capability and pleasing personality. The Association of Lithuanian Workers (LDS) seeks an assistant to the Executive Secretary. Position requires office experience in bookkeeping, typing and some knowledge of Lithuanian

Inquire: Association of Lithuanian Workers
104-07—102nd Street
Ozone Park, New York 11417
Phone: 212-641-6699

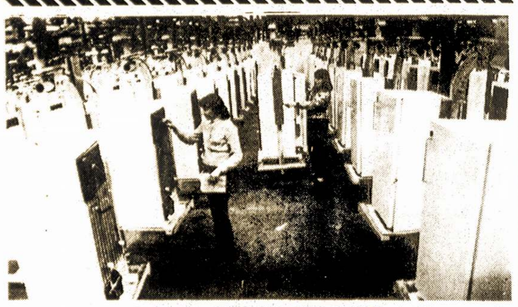

Daugiau kaip 75 tūkstančius šaldytuvų "Snaigė" pagamino šiemet Alytaus šaldytuvų gamyklos kolektyvas. "Snaigės" ne tik patogios, bet ir gražios, todėl pirkėjų mielai perkamas.

Nuotraukoje: **operatorės A. Kariniauskaitė [kairėje] ir I. Klusaitytė ruošia "Snaiges" patikrinimui gamyklos bandymų stotyje.** A. Palionio nuotr.

London. — Britų vyriausybė, kuri prieš porą savaičių paskelbė, kad paštą pristatinėti turės teisę ne tik paštas, bet ir privačios bendrovės, dabar skelbia, kad ji baigianti ir su telefono monopoliu. Pramonės sekretorius parlamente pranešė, kad telefono aparatus ir kitokius prietaisus galės pardavinėti ir privačios bendrovės.

Washingtonas. — Richard Queen, neseniai iš Irano paleistasis amerikiečių ambasados įkaitas, kuriam valstybės departamente buvo surengtas susitikimas su jo buvusiais bendradarbiais, papasakojo jiems, kad per 250 nelaisvėje praleistų dienų stengęsis "nepamesti proto": žaidęs pokerį ir mokęsis prancūzų kalbos.

WORCESTER, MASS.

Mirus

Mary Shipman [Šiupėnas]

Nuoširdžiai reiškiame gilią užuojautą dukrai ir visiems artimiesiems ir draugams.

Liūdime kartu su Jumis.

Frank Petkūnas	Paulinė Petrauskas
J. P. Karazia	N. Laza
J. Senkus	J. Demikis
John Petkūnas	M. Jucius
Ona Serbentienė	Lucy Auscius
J. K. Sabaliauskai	Peter Plakštis

R. J. Januliai

BROOKLYN, N. Y.

LIŪDNAS PRISIMINIMAS

Kostancija Karpavičienė

Mirė

1974 m. liepos 26 d.

Jau šeši metai kai iš mūsų tarpo atsiskyrė ji. Mes jos labai pasiilgome ir niekados nepamiršime.

JONAS—Vyras
OLGA—Duktė ir jos vyras CHARLES
EDWARD—Sūnus
RONALD—Anūkas ir jo žmona GERRY

LAIDOTUVIŲ DIREKTORIUS

Joseph J. Garszva

Undertaker and Embalmer

HAVEN HILL FUNERAL HOME, INC.

104-38 Jamaica Ave., Richmond Hill, N. Y. 11418
Telefonas: 846-1970

ĮVAIRIOS ŽINIOS

Norėjo nušauti buvusį šacho premjerą Bakhtiar

Paryžius. — Organizacija, pasivadinusi Islamo sargais, prisipažino, kad ji esanti atsakinga už pasikėsinimą prieš buvusio šacho premjero Shapour Bakhtiar gyvybę. Premjeras išliko sveikas; nušauti kiti du asmenys ir nemažai sužeista.

Islamo sargų vyrai, vaizduodami reporterius, pateko į butą, Paryžiaus priemiestyje, kur gyveno buvęs Irano šacho Pahlevi premjeras, ir jį užtiko bepusryčiaujantį. Bakhtiar kaltinamas dabar kišimusi į Irano reikalus ir anksčiau, kai valdė šachui pabėgus iš krašto, už korupciją ir patriotų kankinimą bei žudymą.

Amerikos spauda rašė, kad kai kurie JAV pareigūnai Washingtone esą įsitikinę, kad Bakhtiar esąs įsivėlęs į judėjimą, siekiantį nuversti dabartinę Irano valdžią. Iranas dalį tų veikėjų jau suėmė ir nubaudė mirties bausme.

Shapour Bakhtiar, buvęs šacho premjeras.

Japonijos premjeras

Tokyo. — Vos porai dienų praslinkus nuo to, kai japonų valdanti liberalų demokratų partija ji išrinko savo pirmininku, anksčiau nedaug kam užsienyje žinomas Zenko Suzuki Japonijos parlamento patvirtintas naujuoju ministru pirmininku. Jis ateina į tos pačios partijos postą, kurį turėjo birželio 12 d. numiręs ministras pirmininkas Masayoshi Ohira.

Zenko Suzuki, 69 m. amžiaus, prisiimdamas pareigas, pareiškė, kad jis eisiąs buvusio ministro pirmininko Ohira pėdomis. Jis yra kilęs iš turtingos žvejų šeimos ir ėjęs mokslus žuvininkystės srityje. Pradžioje jis priklausė socialistų partijai, bet vėliau perėjo į liberalus demokratus, nes, kaip jis aiškina, tada jis nematęs, jog socialistai ką nors laimėsią.

Zenko Suzuki yra buvęs ministrų kabinete ir ėjęs nesvarbias pareigas.

Zenko Suzuki

J. Buivydo plakatas

CLEVELAND, OHIO

Clevelandas, didmiestis prie Erie ežero, svarbus pramonės ir industrijos miestas, centras ir kulturinų įstaigų su viliojančia juosta parkų sodų. Taipgi ir centras daugelio tautybių, jų tarpe ir lietuvių.

Praeity čia buvo daug lietuvių, ypač progresyvių, bet gyvenimo salygoms keičiantis keitėsi ir tautybių būklė. Griežtai pasikeitė norma tarp mūsų tautiečių—čia gimių sukurtos šeimynos išsibastė po visą miesta ir priemiesčius su sunkiu susisiekimu.

Iš visos eilės organizacijų—progresyvių beliko tik LDS—Lietuvių Darbininkų Susivienijimo—viena iš daugelio kuopų ir moterų kliubas.

Čia turėjom sporto komandas, artistų, chorų grupes ir pavyzdingą socialį veikimą. Dabar tų aktyvistų beliko mažas skaičius. Gaila. Ir tie likučiai—beveik visos mūsų moterys, ir mes galim jomis pasidžiaugti, nes jos veikia, darbuojasi, deda pastangas ir dalinai palaiko visą mūsų veikimą.

Liepos 10 d. teko dalyvaut moterų klubo susirinkime ir po posedžio, įvykusio 12 val. dienos ICA svet. 15901 St. Clair Ave., vaišėse moterys susirinko paminėti Onų Dieną. Dalyvavo gražus būrelis draugių, ypač Onos dalyvavo skaitlingai.

Posėdžiui vadovavo A. Paltan, ilgametė veikėja—nepasiduodanti nei amžiui nei keistančioms sąlygomis. Didelė garbė A. Paltan ir jos draugėms.

Posėdis buvo trumpas, bet įdomus. Raportai išduoti ir sakė kad **sekančiam susirinkime [su vaišėmis] kuris įvyks rugsėjo-Sept. 11 d.** šioj pačioj svetainėje—parems spaudą iš iždo ir nuo narių. Buvo raportuota, kad klubas gerai gyvuoja. Tik gaila, kad keletas narių negaluoja, ir nepajėgia dalyvauti. Tarpe jų draugė Chepla, jau 90 metų amžiaus, sunkiai serga—tik ką sugrįžus iš ligoninės—po viso mėnesio ten—dabar namuose prižiūrima jos dukrelės. Mūsų geras draugas W. Karsen pergyveno sunkią operaciją—dabar namie sveiksta—ir jis dėkoja draugams už aplankymą ir už paguodą jam esant ligoniui. Taipgi jau virš metų serga J. Eitutis—gydosi namie. Jis daug pagelbėjo Moterų klubui ir abelnam veikimui. Sunkiai serga ir A. Mitchell.

Klūbietės linki visoms ir visiems greit pasveikt ir dalyvaut su mumis.

Susirinkime buvo skaityta gimtadienio sveikinimas Onai Danis—nuo Jungtinių Valstijų prezidento—Jimmy Carter ir jo žmonos Rosalynn. Kartu ir dalyviai sveikino draugę Danis. Ir Anna Danis perskaitė jos parašytą poemą. skirtą minint Onų Dienai. Poemoj apgailestauja savo mylimą gyvenimo draugą, bei Klūbo moteris nares ir vyrus simpatikus, kurie jau mus yra palikę . . .

Susirinkimą baigus, pirmininkė mus visus pakvietė pasivaišint skaniais užkandžiais, kuriuos paruošė mūsų mylimos šeimininkės. Mes visi už jų patarnavimą suplojom rankom, o Žemaičiam ir kitom draugėm už gražias gėles, kurios puošė mūsų stalą.

* * *

Mėras Vainovich prašo daugiau pinigų—miesto reikalam ir miesto darbininkam—žada pravest balsavimus pakelt city income tax nuo 1½ iki 2%.

UAW kovoja prieš taksų pakėlimą ir ves kampaniją, kad mieste esančios kompanijos daugiau taksų mokėtų.

* * *

Pereitą savaitę miestan atvyko 20,000 Shriners. Konferavo 4-5 dienas, palikdami 20 milijonų dolerių ir jiems miestas labai patiko ypač piliečių draugiškumas. Delegatų buvo iš visų valstijų, Meksikos ir Kanados. Shriners organizacija turi apie milijoną narių—atsiskirdami sakė kad—jie myli miestą, sužavėti švara ir gera tvarka.

* * *

Clevelando apylinkėj—Cuyahoga apskrity yra 41,000 bedarbių gyvenančių iš darbo pašalpų.

16,000 auto darbininkų—be darbų.

10,000 namų statytojų—be darbų.

118,000 pragyvena iš welfare—

Food stams—gauna 165,000 šeimynų tai 10% pakilimas nuo pernai.

Ir abelnai valstijoj yra 340,000 bedarbių ir jų skaičius auga.

J. Petraus

Minėsime Tarybų Lietuvos 40-metį

New Yorko pažangiosios draugijos ruošia pobūvį rugpjūčio 3 d., sekmadienį, minėjimui keturiasdešimt metų gyvavimą Tarybų Lietuvos. Iš Washingtono TSRS ambasados atvyks pirmasis sekretorius, konsulas Edmundas Juškys, kuris mums papasakos apie pažangą padarytą socialistinės valdžios Lietuvoje per 40 metų. Bus ir meninė programa.

Vieta: Laisvės salėje, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y., 2 val. po pietų. Po mitingo bus vaišės.

TARP LIETUVIŲ

VINCENTAS IŠ VILNIAUS

Vincentas Kuprys, nusipelnęs artistas, Vilniaus operos solistas, su žmona Melita Diamandidi, pianiste, Vilniaus valstybinės konservatorijos fortepijono klasės dėstytoja, porą mėnesių lankėsi Amerikoje. Aplankė Kaliforniją, buvo Chicagoje, Washingtone ir, prieš sugrįždami namo, apie porą savaičių pabuvojo New Yorko. Tarybinėje misijoje prie Jungtinių Tautų jiem buvo suruoštas koncertas.

IŠVYKO FLORIDIEČIAI

Pereitą antradienį anksti ryte iš New Yorko į Fort Lauderdale, Fla., automobiliu išvyko Alekas su Valentina Nevins ir "Laisvės" korespondentė Natalija Iešmantienė. Jie visi trys su "Laisvės" ekskursija lankėsi Lietuvoje. Sugrįžo labai patenkinti. Turėjo progos būti respublikinėje dainų šventėje, aplankė įdomias vietoves, susitiko su giminėm ir pažįstamais.

Alekas su Valentina New Yorke buvo apsistoję pas Onutę Babarskienę, kuri jiem suruošė priėmimą, dalyvaujant jų seniems draugams laisviečiams, neseniai iš Vilniaus sugrįžusiems žurnalistams Sigitui ir Irenai Krivickams ir Vilniaus operos solistui Vincentui Kupriui ir jo žmonai pianistei Melitei Diamandidi.

New Yorkas. — Demokratų partija, kurios konvencija prasideda čia rugpjūčio 11 d., turės daugiau vargo negu republikonai Detroite, kai ten buvo tik vienintelis prezidentinis kandidatas Ronald Reagan. Senatorius Kennedy jau siuntinėja Carterio delegatams ir alternatams laiškus, ragindamas juos "nebūti robotais" ir pereiti į jo pusę.

Užprenumeruokite "Laisvę" savo draugams

BRIEFS

Thousands of Soviet visitors and tourists come to the United States annually. They are usually sponsored by some organization. Every month 1 or 2 groups arrive under the auspices of the USSR—U. S. A. Friendship Society. They visit several cities in the U. S. A. and are entertained by the local societies of the National Council of American-Soviet Friendship.

* * *

Excerpt from a letter from Olga Korbut, as reprinted in the May issue of "Northern Neighbors:"

"Regret, indignation, disappointment—such were my feelings on learning that the U. S. Olympic Comm. failed to repulse the attack of President Carter's anti-Olympic team, surrendered, and decided not to send its athletes to Moscow. I remembered my first visit to the U. S., back in the spring of 1973. It was after the Munich Olympic Games where I gained 3 gold medals. The Soviet women gymnasts won the admiration of the entire world. We were invited to give exhibition performances in 7 major cities of the U. S. A. According to the sponsor plan, this program by the world's best women Gymnastics team was intended to promote this sport in the U. S. There was thunderous applause for us throughout the tour. Later, at home, I learned that more than 500 Olga Korbut. Gymnastics Clubs mushroomed in the U. S. A. after our departure. The standard of gymnastis over there rose sharply . . . . .

I was in the U. S. 7 more times, and this allowed me to find out many things about ordinary Americans. I like their sincerity, sense of humor, and emotional nature. It was also a pleasure to realize that we, athletes, were contributing our share to promoting friendship and detente."

* * *

The Khoroshki Company of Byelorussia, shown in the picture, was a prize winner at the nationwide amateur arts festival. It took two years to choose a winner, with more than 15 million amateur artists and over 800,000 groups competing.

Ilse

Folk Art. Among those who demonstrated their skill were numerous well known prize-winning companies and unknown entrants who showed unusual talent.